

Gebiedsverkenning Kop van de Veluwe

Extra editie van **High Five**
Het digitale magazine van de Kop van de Veluwe

In de gebiedsverkenning staat de mens centraal

Arjan Klein, bestuurlijk trekker Ruimte,
Kop van de Veluwe

Klimaat en toekomstbestendig wonen

Water en bodem als fundament voor
de ruimtelijke ontwikkeling

Is er ruimte voor woningbouw op langere termijn?

De uitgangspunten voor gebiedsverkenning

Inhoudsopgave

INTERVIEWS

- 10 Samenwerking in Kop van de Veluwe biedt kansen**
Jan Markink en
Jan Nathan Rozendaal in gesprek
- 14 We zijn een serieuze partner**
Marleen Sanderse neemt de
Kop van de Veluwe serieus
- 46 Gemeenten blijven autonoom**
Engbert Jan Ruitenbergh over
zelfstandigheid gemeenten

- 50 Ook ruimte reserveren voor bedrijventerreinen**
Wolbert Meijer en
Mark van de Bunte zien kansen

COLUMNS

- 4 In gebiedsverkenning staat de mens centraal**
Arjan Klein
- 62 Werken aan gebiedsverkenningen**
Martijn Rauwers
- 66 En nu verder: het vervolg op de gebiedsverkenning**
Arnoud Leerling

GEBIEDSVERKENNING

- 6 Waarom een gebiedsverkenning**
- 16 De Kop van de Veluwe, aangenaam**
- 18 Basiskaart geeft inzicht**
- 20 Is er ruimte voor woningbouw op de langere termijn?**
- 30 Duurzaam bouwen op de Veluwe, een toekomstperspectief**
-
- 36 Klimaat en toekomstbestendig wonen**
- 44 Brede welvaart**
- 56 Mobiliteit**
- 68 Routekaart: van gebiedsverkenning naar investeringsagenda**

De opgaven:

In deze gebiedsverkenning hebben we ook een aantal opgaven opgenomen. Zij illustreren de denkrichtingen die er zijn. De opgaven maken de uitgangspunten voor de gebiedsverkenning concreet.

Opgave 1: Wonen op een erf

Opgave 2: Het potentieel van transformatie

Opgave 3: Hoogbouw in de Kop van de Veluwe

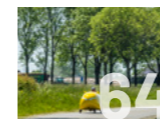
Opgave 4: Dorpskernen verdichten

Opgave 5: Nieuwe woonwijken

Opgave 6: Bouwen rond stations

Opgave 7: De F50, doorfietsen tussen Epe en Zwolle

Kop van de Veluwe

Arnoud Leerling,
programmaregisseur
Kop van de Veluwe
Mobiel: 06 40 46 40 98
E-mail: info@leerlink.nl
Internet:
www.regiozwolle.info/kopvandeveluwe

Colofon

Dit is een uitgave van de Kop van de Veluwe, gevormd door de gemeenten Heerde, Hattem, Oldebroek, Nunspeet en Elburg. Onderdeel van Regio Zwolle. Deze uitgave is mede tot stand gekomen in samenwerking met Waterschap Vallei en Veluwe en provincie Gelderland.

2e jaargang, extra editie, februari 2022

REDACTIE:

Arnoud Leerling, Kop van de Veluwe
Martijn Rauwers, Gieling Consultancy BV
Jean-Jacques Jouret,
[Jacquet communicatie en marketingadvies](http://Jacquetcommunicatieenmarketingadvies)

VORMGEVING:

Jeanine van Dalen,
www.vandalenvormgeving.nl

FOTOGRAFIE:

Henri van der Beek, pagina 4, 8, 9, 14, 16, 32, 33, 40, 46, 47, 48, 56, 57, 61, 64
Martin Hogeboom, pagina 6
Jeroen van Westen, pagina 10, 25, 26-27, 29
Provincie Gelderland, pagina 11
Gemeente Elburg, pagina 13
Martijn Rauwers, pagina 19, 62, 63
Gijs Versteeg Fotografie, pagina 30, 44
Ben Vulkers Fotografie, pagina 34
Waterschap Vallei & Veluwe, omslag, pagina 36, 39
BIG, Bjarke Ingels Group, pagina 42
Trudo Tower, foto Haasje, pagina 43
Shutterstock, pagina 45
Gemeente Heerde, pagina 50, 51
Gemeente Nunspeet, pagina 52
Hollandluchtfoto, pagina 53
MIX architectuur B.V., Ede, pagina 55
Keolis Nederland, pagina 58
Gemeente Hattem, pagina 70-71
Met dank aan: MarketingOost (beeldbank), Ziegler | Branderhorst (ontwerp woningen pagina 10, 25, 26-27, 29), Nikkels Projecten (ontwerp woningen pagina 35)

COPYRIGHT ©

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden gekopieerd in welke vorm dan ook.

In gebiedsverkenning staat de mens centraal

Door: Arjan Klein, bestuurlijk trekker Ruimte, Kop van de Veluwe

Het optimisme heeft het gewonnen van de scepsis. Dat is voorlopig mijn conclusie na de boeiende gesprekken, overleggen en bezoeken in de afgelopen maanden. Samen hebben we gezocht naar ontwikkelruimte: waar kunnen we de komende jaren woningen bouwen voor de inwoners van onze gemeenten die een woning zoeken? Dit in de wetenschap dat ook steeds meer mensen van buiten onze regio hier komen wonen. En met het besef dat de ontwikkelruimte beperkt is. Natuur, klimaat, stikstof: ze stellen beperkingen aan de mogelijkheden om in de Kop van de Veluwe ruimte te ontwikkelen. Dat is althans de optelsom van bestaande beleidslijnen en regels.

In de afgelopen maanden hebben wij het vizier op de langere termijn gericht. Daarin zien wij mogelijkheden om de ruimte slimmer te benutten en functies te combineren. We hebben de ambitie geformuleerd om de kwaliteit van dit gebied te versterken. Binnen de dorpen, in het buitengebied en ook in de natuurzones zien wij kansen op verbetering. Daarom is deze gebiedsverkenning niet alleen gericht op woningbouw, maar ook op klimaat, natuur en landbouw. We kijken naar de totale Kop van de Veluwe.

Bijdragen aan opgaven Regio Zwolle

Hiervoor is het wel nodig alle functies te benoemen. En dat zijn er veel. De woningbouw moet samen oplopen met investeringen in mobiliteit. We moeten nadenken over de economische ontwikkeling van het gebied: waar gaan mensen werken en hoeveel ruimte hebben bedrijven nodig? Hierbij kijken wij niet alleen naar de Kop van de Veluwe, maar naar de hele Regio Zwolle. Daar zijn we volwaardig onderdeel van. We willen bijdragen aan de opgaven van Regio Zwolle, wetend dat mensen hier wonen, werken, ondernemen, leren, recreëren en winkelen.

Kijken naar de rol van water

Door actieve deelname van het Waterschap Vallei en Veluwe hebben we geleerd om gericht aandacht te geven aan de wateropgave van ons gebied. Niet alleen oplossingen zoeken voor incidentele problemen, maar kijken naar de rol van water in de natuurgebieden, de polders en de Randmeren. Sommige delen worden droger, andere delen worden natter. Daar kunnen we op inspelen en hierbij vooral ook kansen benutten.

Gekozen voor brede aanpak

In deze hele opgave staat de mens centraal. We kunnen ons verliezen in prachtige schetsen, maar uiteindelijk willen we investeren in een mooie leefomgeving: voor en met onze inwoners. We hebben daarom gekozen voor een brede aanpak waarbij we oog hebben voor de maatschappelijke opgaven: onderwijs, cultuur, recreatie, groen in de wijken en veiligheid. We beseffen dat het totaal hierdoor wel complexer wordt.

En nu verder

We gaan met de gebiedsverkenning de boer op. We bespreken deze met de leden van onze gemeenteraden, Provinciale Staten van Gelderland en het bestuur van het waterschap. We betrekken ook onze inwoners bij deze plannen, we gaan in gesprek met ondernemers en we vragen maatschappelijke organisaties om advies.

Ik ben trots op de eerste versie van de gebiedsverkenning Kop van de Veluwe. Een uiting van de samenwerking in de Kop van de Veluwe, waar we trots op kunnen zijn. Een bijdrage aan de opgaven van Regio Zwolle, waar we niet alleen iets halen, maar zeker ook bij willen dragen.

‘Gebiedsverkenning is niet alleen gericht op woningbouw, maar ook op klimaat, natuur en landbouw’

Waarom een gebiedsverkenning?

Door: Arnoud Leerling, programmaregisseur Kop van de Veluwe

Het initiatief om een gebiedsverkenning voor de Kop van de Veluwe op te stellen, hangt samen met de verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle. De keuze hiervoor vloeit voort uit afspraken die gemaakt zijn tussen Rijk en regio. Twee keer per jaar praten bestuurders uit landsdeel Oost (dat wordt gevormd door de provincies Gelderland en Overijssel) met het Rijk over investeringen in ruimte en transport. In het MIRT, het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport, worden de gemaakte afspraken opgenomen. Hierin staan alle grote infrastructuuropgaven in de regio vermeld, inclusief de bijbehorende planning en benodigde investeringen. Het Rijk en de regio zijn samen ook een verkenning gestart naar de woningbouwopgave in Regio Zwolle. Naast de twee provincies hebben Regio Zwolle en de waterschappen hierin een actieve rol.

‘De gebiedsverkenning die we in de Kop van de Veluwe maken, zien we als een bijdrage aan de opgave voor de hele Regio Zwolle’

Drie ontwikkelingen liggen ten grondslag aan de verstedelijkingsstrategie. Ten eerste kent de regio een forse autonome groei. Hierdoor zijn er meer woningen nodig om de eigen inwoners te kunnen huisvesten. Ten tweede heeft Regio Zwolle te maken met een toegenomen aanwas van inwoners uit andere regio's, vooral uit de Randstad. Ten derde wil het Rijk graag dat wordt onderzocht hoeveel extra woningen in onze regio gebouwd kunnen worden, als bijdrage aan de nationale woningbouwopgave.

Aandacht voor dorpen

Samen met andere gemeenten in Regio Zwolle dringen wij als Kop van de Veluwe hierbij aan op aandacht voor de kleinere steden en dorpen. In de ontwikkeling van de strategie werd in eerste instantie gekeken naar Zwolle en de middelgrote steden in Regio Zwolle. Dorpen werden benoemd als kleine kernen. Dat doet naar ons idee geen recht aan de potentie hiervan. Steeds meer mensen willen juist graag in dorpen wonen en hebben meer waardering gekregen voor het buitengebied. Dit is één van de redenen waarom wij een gebiedsverkenning voor de Kop van de Veluwe hebben gemaakt. Om ons te presenteren als gebied waarin dorpen en kleine (Hanze) steden een bijdrage leveren aan de gewenste woningbouw in Regio Zwolle.

Eigen kracht

De gebiedsverkenning die we in de Kop van de Veluwe maken, zien wij als een bijdrage aan de opgave voor de gehele Regio Zwolle. Op eigen kracht maken we als gemeenten een verkenning, waarbij we samenwerken met de provincie en het waterschap. We doen dit ook omdat de samenwerking in de

Kop van de Veluwe nog jong is. Dit is een mooie gelegenheid om de bestuurlijke samenwerking te vertalen in gebiedsopgaven waar we gezamenlijk aan werken.

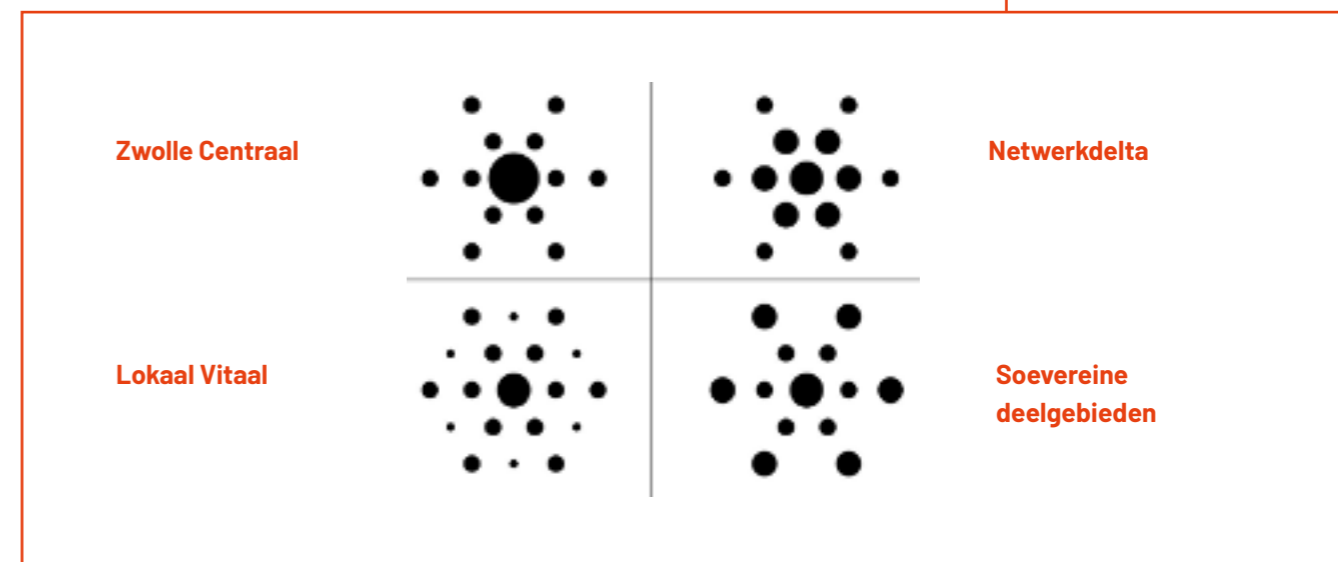
Om ervoor te zorgen dat onze bijdrage past in de strategie van Regio Zwolle, volgen wij de richting die wordt uitgezet in de verstedelijkingsstrategie. We bepalen echter wel zelf de koers. Dit doen we vanuit het besef dat gemeenten uiteindelijk zelf beslissen over hun woonprogramma en de bijbehorende investeringen.

Deelgebied

De Kop van de Veluwe is een deelgebied binnen Regio Zwolle, met eigen karakteristieken en uitdagingen. Naast de Kop van de Veluwe kent Regio Zwolle nog andere gebieden die met elkaar een bijzonder pallet vormen. Wij zien graag dat de verstedelijkingsstrategie bijdraagt aan de ontwikkeling van de hele Regio Zwolle. Net als in andere regio's in het land, wordt ook in deze regio al snel veel accent gelegd op de centrale stad: Zwolle. Wij begrijpen het belang van de groei van het aantal woningen in de stad, maar dan wel graag in verbinding met ontwikkelingen in de gehele Regio Zwolle. Als deelgebied investeren wij in verbinding en samenwerking. Niet alleen met de stad Zwolle, maar ook met de andere gemeenten en instanties.

Perspectieven

In de verstedelijkingsstrategie zijn perspectieven ontwikkeld: richtingen waarlangs de groei van het aantal woningen plaats kan vinden. Gevisualiseerd zien die er als volgt uit:

Wij herkennen ons het meest in de setting van de Netwerkdelta in combinatie met Lokaal Vitaal. Hierbij is ruimte voor ontwikkeling in deelgebieden van Regio Zwolle, zoals de Kop van de Veluwe. Wij ondersteunen de richting die Regio Zwolle en het Rijk voorlopig kiezen: een combinatie van Zwolle Centraal en Netwerkdelta. Wij spelen in onze gebiedsverkenning daarom ook in op ontwikkeling en groei van Zwolle, zowel qua economie als qua mobiliteit.

Woningbouwscenario's Regio Zwolle

In de verstedelijkingsstrategie van Regio Zwolle zijn scenario's geschetst voor de groei van het aantal woningen. Het gaat hierbij om indicaties van het aantal woningen dat de komende 20 jaar gebouwd kan worden.

Het eerste scenario gaat uit van het aantal woningen dat gebouwd zal worden om de autonome groei van het aantal inwoners in Regio Zwolle op te vangen. Dit aantal van 40.000 woningen is gebaseerd op de plannen voor woningbouw van de individuele gemeenten voor de komende 10 tot 20 jaar. Het tweede scenario houdt rekening met de groei van het aantal inwoners als gevolg van de overloop vanuit andere regio's, vooral uit de Randstad. Dit scenario gaat uit van 65.000 nieuwe woningen.

Woningbouwscenario's Kop van de Veluwe

In onze gebiedsverkenning hebben wij een afgeleide gemaakt van de woningbouwscenario's van Regio Zwolle. Gemeenten in de Kop van de Veluwe hebben tot 2030 5.000 woningen gepland. Dit aantal staat in verhouding tot de aantallen inwoners: Regio Zwolle telt totaal 800.000 inwoners, de Kop van de Veluwe 106.000. Op basis hiervan is ons streven om 12,5% van de woningbouwopgave van Regio Zwolle in de Kop van de Veluwe te realiseren. Wij achten de kans reëel dat tussen 2030 en 2040 nog eens 5.000 woningen moeten worden toegevoegd om te voldoen aan de marktvrage. Dit baseren wij op ontwikkelingen in het verleden en trends die wij signaleren. Eén daarvan is de constatering dat steeds meer mensen die nu nog wonen buiten de Kop van de Veluwe, een huis zoeken in onze vijf gemeenten.

‘Als deelgebied
investeren wij in
verbinding en
samenwerking’

Samenwerking in Kop van de Veluwe biedt kansen

‘Als ik kijk naar wat de Kop van de Veluwe heeft bereikt, met de investeringsagenda en de gebiedsverkenning die er nu ligt, dan ben ik daar trots op,’ vertelt Jan Markink, gedeputeerde van provincie Gelderland. Markink is gebiedsdeputeerde voor Regio Zwolle en als zodanig nauw betrokken en goed bekend met de ontwikkelingen in de Kop van de Veluwe. Markink is in gesprek met Jan Nathan Rozendaal, voorzitter van de kopgroep Kop van de Veluwe.

Verrassend: gebruik vrijkomende agrarische voorzieningen voor woningbouw

Jan Markink:
**‘De inhoud vind
ik goed en
sommige ideeën
verrassend’**

Begin 2021 werd de investeringsagenda Kop van de Veluwe door de vijf gemeenten en provincie Gelderland gepresenteerd. Deze agenda heeft een tweeledig doel. Enerzijds het intensiveren van de samenwerking tussen de vijf gemeenten, de provincie Gelderland, Regio Zwolle, ondernemers en onderwijsinstellingen. Anderzijds het concretiseren van de agenda van Regio Zwolle door het oppakken van gezamenlijke projecten. Rozendaal vraagt aan Markink hoe hij vindt dat de Kop van de Veluwe zich inmiddels ontwikkeld heeft. Markink: ‘Dan ga ik graag eerst nog even terug naar 2018. In dat jaar hebben we de opdracht gegeven voor een verkenning naar de toekomst van de gemeenten die nu samen de Kop van de Veluwe vormen. We hadden gezamenlijk, gemeenten en provincie, al vastgesteld dat er behoefte was aan een meer strategische samenwerking. Het eindrapport, “Samen voor de Kop van de Veluwe – een pleidooi voor actie” gaf als advies om met de vijf gemeenten actief deel te nemen in Regio Zwolle en werk te maken van samenwerking in de bedrijfsvoering.’

Elkaar versterken leidt tot succes
Markink: ‘Als ik kijk naar het inhoudelijke, strategische deel, dan ben ik heel tevreden met waar we nu staan. Dat begon al met de eerste investeringsagenda. Als ik dan zie wat er nu ook weer ligt met de gebiedsverkenning, dan bewijst dit dat we elkaar enorm versterken. Als provincie leveren we daar graag onze bijdrage aan. Bijvoorbeeld in de organisatie, door het aanstellen en betalen van de programmaregisseur, maar ook door financiering vanuit de inwonersbijdrage.’ Rozendaal: ‘Met de gebiedsverkenning die we maken, sluiten we aan op de stedelijkingsstrategie van Regio Zwolle. We willen daarin geen afwachtende houding aannemen, maar zelf initiatief nemen. Bijvoorbeeld door te kijken welke woningbouwprogramma’s we komende tijd kunnen uitbreiden. Wat vind je daarvan?’ Markink antwoordt: ‘Het is goed deze kans te pakken. Hiermee laat de Kop van de Veluwe zien dat ze er is, dat er ideeën en goede proposities zijn en goede kansen die we samen binnen Regio Zwolle kunnen verzilveren. Daarmee maken we de agenda van Regio Zwolle sterker. Dit is de manier waarop je dat

moet doen. Ik krijg ook sterk de indruk dat er subregio’s binnen Regio Zwolle zijn die met belangstelling kijken naar wat er in de Kop van de Veluwe gebeurt. Met de Kop van de Veluwe leggen wij nu een programma neer bij Regio Zwolle, en dat is heel mooi.’

Kijken naar lange en korte termijn
Rozendaal en Markink nemen de inhoud van eerste conceptversie van de gebiedsverkenning in grote lijnen door. Uitgangspunt voor de woningbouwopgave is behoud of verbetering van het landschap. Hierbij worden verschillende opties onderzocht, zoals bouwen rond stationslocaties, nieuwe woonlocaties op boerenerven en Veluwse hoogbouw. Uit de gebiedsverkenning blijkt dat er mogelijkheden zijn een bijdrage te leveren aan de woningbouwopgave voor Regio Zwolle met 4.000 tot zelfs 7.500 woningen. Markink zegt over de verkenning: ‘De inhoud vind ik goed en sommige ideeën verrassend. Zoals het gebruik van vrijkomende agrarische voorzieningen voor woningbouw. Vanuit de provincie kunnen we de inhoud versterken. Wij kennen het actieplan

wonen. Dat is gebaseerd op de pijlers sneller, betaalbaar en flexibel wonen. Ik zie daarin voldoende aanknopingspunten in de gebiedsverkenning.’ Hij vervolgt: ‘Wat ik ook mooi vind, is dat jullie werken vanuit een langetermijnvisie op de kwaliteit van landschap, water, natuur en wonen. En van daaruit kijken naar kortetermijnoplossingen.’

Meer dan alleen woningbouw

Rozendaal: ‘Met de gebiedsverkenning kijken we verder dan alleen naar woningbouw. Wat betekent dit voor bereikbaarheid, voor bedrijventerreinen, voor de invulling van de ruimte? Als de verkenning straks is afgerond, zal deze door de gemeenteraden worden vastgesteld, als uitgangsvisie voor de toekomst. Mooi aan deze fase is dat we nu samen optrekken, met provincie en waterschap. In de uitvoering zijn de gemeenten aanzet. Maar als het bijvoorbeeld gaat om het wegennet of regionale ontwikkeling van bedrijventerreinen, dan heeft de provincie de lead. Wat kan de provincie voor ons betekenen als we kijken naar het geheel?’

Markink: ‘In het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) maken we afspraken met het Rijk, provincie, waterschap en gemeenten. Daarbij is het van belang om te kijken naar het totaalplaatje. Wonen en bereikbaarheid, zowel via weg als spoor,

hangen nauw met elkaar samen. Datzelfde geldt ook voor bedrijventerreinen en bereikbaarheid. Wij zoeken in de gesprekken met het Rijk hierin de verbreding. Soms doen we dat in financiële zin, denk aan de bijdrage die wij leveren aan de realisatie van een afslag vanaf de A28 naar H2O. Op andere momenten doen we dat door een gezamenlijke lobby, waarbij we inzetten op de versterking van het gebied.’

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

Na een terugblik op de afgelopen maanden, is het tijd voor een vooruitblik. Rozendaal geeft aan dat er inmiddels behoorlijk wat stappen zijn gezet. Hij vraagt Markink: ‘Met welke opgaven moet de Kop van de Veluwe de komende vijf tot tien jaar zeker rekening houden?’ Markink: ‘Als belangrijke opgaven zie ik woningbouw, waterbeheersing en de energietransitie. Maar ook economie en toekomstbestendige werkgelegenheid vragen onze aandacht. Uiteindelijk moet er ook geld verdiend worden, door het leveren van diensten of produceren van goederen. Wat ik zie, is dat er in alle sectoren ontwikkelingen zijn, die invloed hebben op werkgelegenheid. Demografische factoren, waardoor op langere termijn de beroepsbevolking krimpt. Dan zijn robotisering, automatisering en digitalisering nodig om de arbeidsproductiviteit op peil te houden

en te laten groeien. Dit gaat verder dan alleen de maakindustrie, we zien dit soort ontwikkelingen ook in de zorg.’ Van oudsher biedt de Kop van de Veluwe veel werkgelegenheid op mbo-niveau. Daarover zegt Markink: ‘Het onderwijs zal zich meer moeten richten op vernieuwing, zodat de kennis en kunde van afgestudeerde studenten blijft aansluiten bij de veranderende vraag. Maar we moeten samen ook nadenken over de toename van arbeidsmigranten en de hiervoor noodzakelijke huisvesting. Dat is wat mij betreft een facet waarmee we in de verstedelijkingsstrategie rekening moeten houden en dat vraagt om een samenhangend beleid.’

Krachten bundelen

Rozendaal besluit het gesprek: ‘Ik ben blij met de manier waarop we samenwerken, zowel met de vijf gemeenten, met de provincie en het waterschap als binnen Regio Zwolle. Als ik kijk naar wat we nu doen met de gebiedsverkenning zie je het resultaat van het bundelen van krachten.’ Markink bevestigt dit: ‘Er is inderdaad veel gebeurd en natuurlijk komen er nog grote vraagstukken op de gemeenten af, zoals de Omgevingswet. Maar de manier waarop er nu wordt samengewerkt, geeft mij het vertrouwen dat dit ook goed komt.’

Jan Nathan Rozendaal:
**‘Je ziet het resultaat
van het bundelen
van krachten’**

‘We zijn een serieuze partner’ Marleen Sanderse, burgemeester Hattem

Vier provincies, tweeëntwintig gemeenten: Regio Zwolle brengt grensontkennend samenwerken in de praktijk. Het gebied strekt zich uit van Elspeet in het zuiden tot de buurtschap Oude Willem in het noorden en van de buurtschap Achterin in het oosten tot Urk in het westen. Je vindt er afwisselende landschappen, grote en kleine dorpen en steden, bossen, akkergronden, rivieren en beken. Maar hoe divers Regio Zwolle ook is, de wens om samen te werken is groot. Zoals bij de vijf Gelderse gemeenten die samenwerken aan de gebiedsverkenning voor de Kop van de Veluwe.

Marleen Sanderse is sinds september 2020 burgemeester van Hattem. Hiervoor was zij Statenlid van Noord-Holland, afdelingsmanager bij de gemeente Almere en wethouder van de gemeente Gooise Meren (voorheen gemeente Naarden). Hoe kijkt zij, als relatieve nieuwkomer in Regio Zwolle, aan tegen de samenwerking binnen Regio Zwolle en de Kop van de Veluwe?

Logisch

‘Vanuit mijn periode in Almere en Gooise Meren was ik al bekend met een bovengemeentelijke samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam, maar het gevoel is hier toch anders. Dat we met vijf Gelderse gemeenten in de Kop van de Veluwe samenwerken, is heel logisch. Het is volgens mij een slimme en strategische samenwerking, ontstaan vanuit het feit dat er binnen onze vijf gemeenten én binnen Regio Zwolle zoveel overeenkomsten zijn. Qua denken, doen en cultuur. Het lijkt wel of de Hanze-mentaliteit, waarbij we over onze grenzen heen kijken, er nog steeds is. Dat regionaal denken is een sterk punt. We moeten als bestuurders ook niet uit het oog verliezen dat onze inwoners en ondernemers zich niet zo heel veel

aantrekken van gemeente- of provinciegrenzen. Natuurlijk, de IJssel vormt wel een fysieke grens, maar zo wordt deze niet ervaren. Als ik alleen al kijk naar het aantal inwoners van Hattem dat in Zwolle werkt, winkelt of naar school gaat en andersom, het aantal Zwollenaren dat Hattem ook graag bezoekt, dan is er geen sprake van een grens.’

Belangrijk

‘Dat we nu met de vijf gemeenten in de Kop van de Veluwe samenwerken aan de gebiedsverkenning vind ik erg belangrijk. Iedere gemeente op zich is daar te klein voor. In een tijd waarin regio’s steeds belangrijker worden, zou het zonde zijn van alle energie, geld en inspanningen om dit alleen te doen. De gebiedsverkenning helpt ons bij het opstellen van de omgevingsvisie. Dat is wat mij betreft ook nog wel een uitdaging voor de toekomst: kijken of we ook tot een gezamenlijke omgevingsvisie kunnen komen. Ik merk dat de samenwerking nu heel veel energie geeft. Het is de kunst dat vast te houden en er voor te zorgen dat onze ideeën ook echt handen en voeten krijgen en niet blijven steken in een beleidsnotitie.’

Dromen

‘Als ik kijk naar de opgaven die in deze special aan bod komen, dan zie ik dat we echt over de gemeentegrenzen heen kijken. In sommige gevallen merk ik dat we ook durven dromen over oplossingsrichtingen en dat is goed. Dromen mag, het helpt bij het vinden van nieuwe wegen. Wat kan er, wat mag er in een regio die we allemaal zo mooi vinden? Daar het gesprek over aangaan, is heel waardevol.’

Uniek

‘Wat Regio Zwolle zo sterk maakt, is dat het Daily Urban System het uitgangspunt voor de samenwerking vormt. Dat maakt dat we bij elkaar horen. Daarin versterken we elkaar ook. De positie van de Kop van de Veluwe is hierin uniek, omdat we met vijf gemeenten één bijdrage leveren aan de verstedelijkingsagenda van Regio Zwolle. Daarmee zijn we een serieuze partner die optreedt als collectief. Ik weet zeker dat de gebiedsverkenning genoeg ingrediënten bevat om een waardevolle bijdrage te leveren aan het versterken van de economische positie van Regio Zwolle.’

De Kop van de Veluwe, aangenaam

Door: Jean-Jacques Jouret, redacteur High Five

Wij zijn de Kop van de Veluwe. Vijf gemeenten aan de west- en noordzijde van de Veluwe. Begrensd door de IJssel, de Randmeren en de Veluwe. Wij bestaan uit 21 kernen met op 1 januari 2021 totaal 106.214 inwoners (bron: CBS, Statline). Sinds medio 2020 werken de gemeenten Hattem, Heerde, Oldebroek, Elburg en Nunspeet, met ondersteuning van de provincie Gelderland en Waterschap Vallei Veluwe, bestuurlijk samen binnen Regio Zwolle. Een bijzonder gebied met diverse waardes en kwaliteiten. Die ingezet worden om de aantrekkingskracht van Regio Zwolle te versterken. Wij zijn de Kop van de Veluwe, aangenaam kennis te maken.

	Elburg	Hattem	Heerde	Nunspeet	Oldebroek
Oppervlakte	65,91 km ²	24,16 km ²	80,42 km ²	129,53 km ²	98,84 km ²
Kernen	Elburg, 't Harde, Doornspijk, Hoge Enk en Oostendorp	Hattem	Heerde, Wapenveld, Veessen, Vorchten en Hoorn	Nunspeet, Elspeet, Hulshorst en Vierhouten	Oldebroek, Wezep, Hattemerbroek, 't Loo, Noordeinde en Oosterwolde
Aantal inwoners (1-1-2021)	23.429	12.228	18.776	28.021	23.760
% 0 – 20 jaar	24,2%	21,0%	20,6%	24,1%	23,4%
% 21 – 64 jaar	55,2%	54,0%	55,3%	55,1%	56,1%
% > 65 jaar	20,6%	25,0%	24,1%	20,8%	20,5%

Bron: CBS, Statline

Investeringsagenda

De afspraken over onze samenwerking hebben we eind 2020 vastgelegd in de investeringsagenda Kop van de Veluwe. Hierin hebben we de programma's beschreven die uiting geven aan onze samenwerking en die aansluiten bij de agenda van Regio Zwolle. Daarbij werken wij nauw samen met ondernemers, onderwijsinstellingen en de andere gemeenten binnen Regio Zwolle. De Kop van de Veluwe is een deelregio van Regio Zwolle, én een waardevolle partner.

Daily Urban System

Als Kop van de Veluwe horen we bij het Daily Urban System (DUS) van Regio Zwolle. Dit is het gebied rond Zwolle waarbinnen de belangrijkste dagelijkse woon-werkverplaatsingen zich afspeelen. Maar ook het gebied waarvan de inwoners meer dan gemiddeld gebruik maken van voorzieningen als zorg, onderwijs, detailhandel en cultuur in de stad. Zo komen veel studenten van de mbo- en hbo-scholen in Zwolle uit onze vijf gemeenten. Uit onderzoek blijkt dat de inwoners van buurgemeente Harderwijk al weer meer georiënteerd zijn op Amersfoort. Daarmee behoort Harderwijk niet tot het DUS van Regio Zwolle.

Onze inwoners

Van de ruim 106.000 inwoners van de gemeenten in de Kop van de Veluwe, behoort circa 55% tot de beroepsbevolking. Het werkloosheidspercentage bedroeg in 2020 gemiddeld 2,8%. Nederland zat op 3,8%, provincie Gelderland op 3,5% (Bron: [ArbeidsmarktInzicht.nl/CBS](https://www.arbeidsmarktinzicht.nl/)).

Op de Brede Welvaartsindicator (BWI) van de Rabobank, een integrale maatstaf voor menselijk welbevinden, komt de Veluwe uit op een bovengemiddelde welvaart. Onze inwoners geven hoge cijfers aan veiligheid, inkomen, baanzekerheid, huisvesting, werk- en privébalans en wonen.

Bedrijven

De bosrijke omgeving van onze gemeenten geeft ons vooral een toeristisch karakter. Onze bossen en heidevelden zijn populair bij wandelaars en fietsers uit onze eigen omgeving, maar zeker ook bij toeristen uit andere delen van Nederland en het buitenland. Daarom zijn er in onze gemeenten veel campings, vakantieparken en hotels te vinden, net zoals andere bedrijven die een recreatieve functie hebben. Daarom biedt de Kop van de Veluwe ook meerwaarde aan de

aantrekkelijkheid van Regio Zwolle. Maar toerisme is niet de grootste sector. Dat zijn de bouw, industrie, groothandel en zorg (bron: [Lisa/RaboResearch](https://www.lisara.com/)).

Die zorgen voor veel werkgelegenheid. Opvallend is het grote aantal familiebedrijven. In 2019 was 70% van de bedrijfsvestigingen in Gelderland eigendom van een familiebedrijf. Samen zijn al deze bedrijven goed voor 32% van alle banen. Vaak zijn dit kleinere, innovatieve bedrijven die wel grote spelers zijn in niche-markten. Daarnaast hebben we in de Kop van de Veluwe bedrijven met nationale uitstraling zoals Dr. A. Vogel, Nestlé, Stella Fietsen, Prominent, Leadax, Van Werven, Molecaten Vakantieparken, Plukon en Van Gelder.

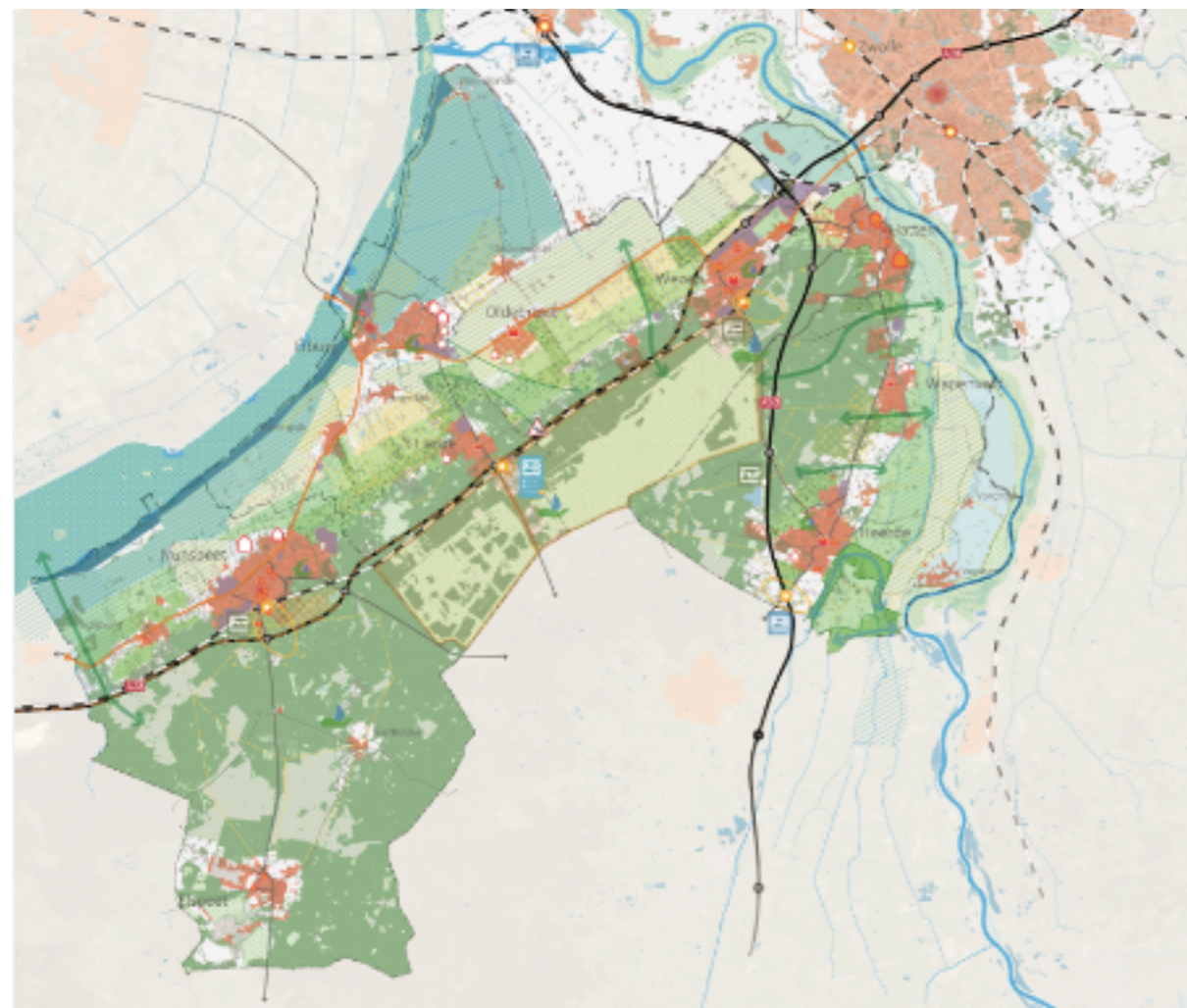
Onderwijs

In onze vijf gemeenten bevinden zich verschillende VO-scholen, zoals het Nuborgh College, het Van Kinsbergen college, Agnietencollege en de Noordgouw. Veel bedrijven in de Kop van de Veluwe bieden stageplaatsen aan mbo- en hbo-studenten, die hier leren in de praktijk.

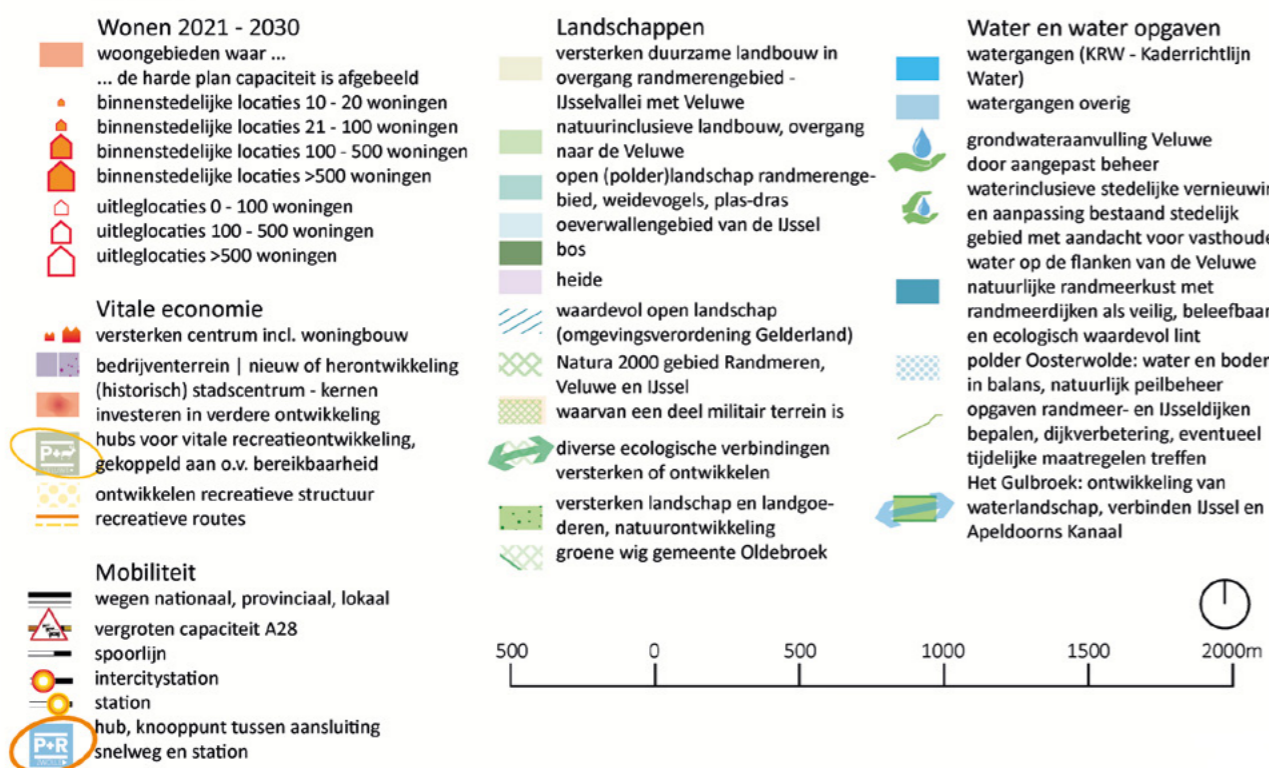
Basiskaart geeft inzicht

Door: Martijn Rauwers, landschapsarchitect GC BV

Ter ondersteuning van de gebiedsverkenning in de Kop van de Veluwe is een basiskaart opgesteld. Martijn Rauwers, landschapsarchitect bij adviesbureau GC BV, geeft hier een toelichting op.

LEGENDA

‘Voor het opstellen van deze basiskaart zijn uiteenlopende bronnen gebruikt zoals de gemeentelijke (concept-) omgevingsvisies, de provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland, de Blauwe Omgevingsvisie 2050 (BOVI2050) en het Blauw Omgevingsprogramma (BOP), allebei van Waterschap Vallei en Veluwe. Maar ook informatie over stikstofdepositie en infrastructurele plannen is in de kaart verwerkt. Dat maakt de basiskaart tot een optelsom van alle beschikbare informatie, waarmee het totaalbeeld voor de regio op heldere wijze op één kaart zichtbaar wordt. De kaart is ook de basis voor het vertrouwen in elkaar, dat groeide tijdens het maken ervan. Bestuurders realiseerden zich dat het zeer nuttig is om een gezamenlijke gebiedsverkenning op te stellen. Ze vertrouwen erop dat ze zo in staat zijn om een duurzame en toekomstbestendige visie op te stellen. Het typische eigen karakter van de kernen in de Kop van de Veluwe, blijft hierbij behouden.’

Veel ruimte is al geclaimd en gelabeld

‘De basiskaart geeft inzicht in het huidige gebruik van de ruimte en welke plancapaciteit nog beschikbaar is. Wat is er al bebouwd en waar is nog plaats voor nieuwe bebouwing, hoe ziet de hoofdinfrastructuur eruit, welke wateropgaven zijn er, welke landschappen onderscheiden we? Uit de kaart blijkt onder andere dat de gemeenten in de Kop van de Veluwe

we veel plannen hebben, bijvoorbeeld als het gaat om woningbouw. Maar duidelijk is ook dat veel ogenschijnlijk vrije ruimte helemaal niet vrij of beschikbaar is. Er is al veel geclaimd en gelabeld, zie in de legenda bijvoorbeeld de gebieden die als label “versterken landschap en landgoederen, natuurontwikkeling,” of “waardevol open landschap (omgevingsverordening Gelderland)” hebben. Deze claims en labels van die vrije ruimte zorgen ervoor dat de landschappen van de Kop van de Veluwe centraler komen te staan. Zij worden hierdoor versterkt.’

Karakter gebied gaat veranderen

‘Uit de kaart blijkt ook dat op langere termijn het karakter van het gebied wel eens zou kunnen veranderen. Zoals ook Nederland de afgelopen jaren veranderd is. De doelstelling van Regio Zwolle om louter klimaatadaptief te ontwikkelen, kan voor de Kop van de Veluwe goed uitpakken. Zeker gelet op de variatie in landschappen. Als het gaat om Natura 2000-gebieden kan in dit verband gekeken worden of de doelstellingen voor deze gebieden breder gemaakt kunnen worden. Is het mogelijk om in de Kop van de Veluwe te verstedelijken met respect voor natuur en duurzaamheid? Waarbij ook de biodiversiteit wordt versterkt? Hierbij spelen alle beheerders van het land - de bewoners, de agrariërs, de bestuurders, de landgoedeigenaren – een belangrijke rol. Volgens mij gaan in

de toekomst de grenzen tussen mens en natuur en landbouw en natuur vervagen. Is de leefomgeving in balans, met ruimte voor voedselproductie, wonen, werken, recreatie en een rijke flora en fauna.’

Kunnen doelstellingen Natura 2000-gebieden niet breder gemaakt worden?

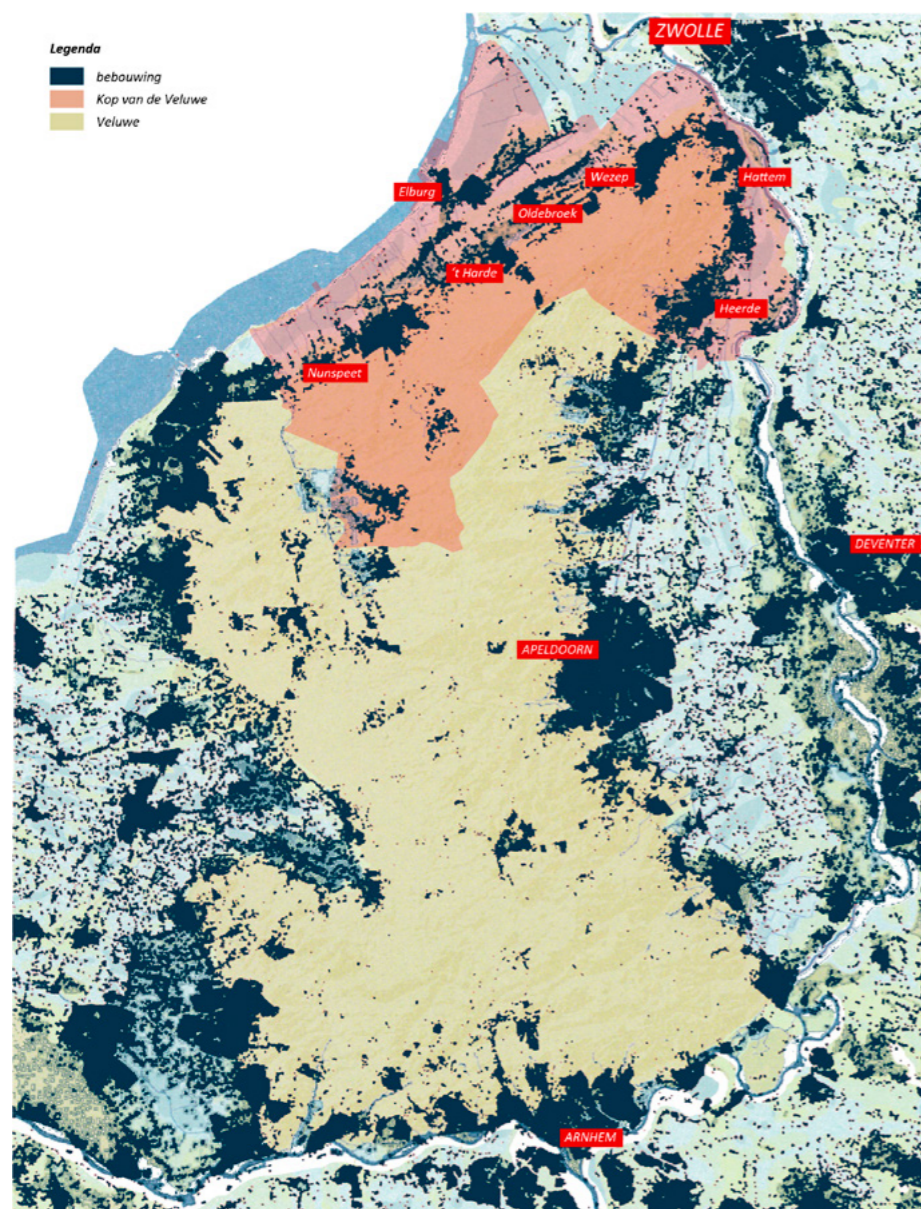

Martijn Rauwers

Is er ruimte voor woningbouw op de langere termijn?

De uitgangspunten voor de gebiedsverkenning

Door: Martijn Rauwers, landschapsarchitect GC BV

Deze afbeelding laat de verspreiding van bebouwing zien rondom de Veluwe. Vrij naar "de Veluwe, landschapsbiografie van Nederlands grootste natuurgebied", Neefjes & Bleumink, Blauwdruk, 2021.

Hoe willen we op lange termijn nog ruimte vinden waar woningen gebouwd kunnen worden in de Kop van de Veluwe? Zo op het oog is er ruimte genoeg. Anders dan elders langs de randen van de Veluwe, zijn er op de oost- en westflank van de Kop van de Veluwe nog grote open gebieden te vinden. Maar juist deze gebieden komen niet in aanmerking voor verstedelijking. Het zijn landschappen die nauw met water verbonden zijn, als opvang voor hoogwater dienen, gevoelig zijn voor overstromingen of die een relatief slappe bodem hebben door veenlagen. De openheid van deze gebieden is een belangrijke kwaliteit die gekoesterd wordt. Dat opgeven voor woningbouw is niet voor de hand liggend. Buiten dat, het is ook niet verstandig als we het veranderend klimaat in ogenschouw nemen. Waar is dan wel nog ruimte?

Basiskaart

Voor de gebiedsverkenning zijn slechts enkele uitgangspunten vastgesteld. Het belangrijkste uitgangspunt is dat we niet nog eens het wiel willen uitvinden. We willen in lijn blijven met datgene wat al aan ruimtelijk beleid is opgesteld en vastgelegd. Daar hoort ook de inventarisatie van huidige harde en zachte woningbouwplannen bij. De basiskaart laat een afspiegeling zien van het huidige ruimtelijke beleid van de zeven partijen die betrokken zijn bij deze gebiedsverkenning. De basiskaart vormt het startpunt voor het vinden van ruimte voor toekomstige woningbouw in de Kop van de Veluwe.

Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

Wel is mogelijk een herijking van bestaande woningbouwplannen nodig. De cruciale vraag wat ons betreft is of ze voldoen aan de NOVI-prioriteiten. Vanuit de ruimtelijke opgaven die spelen rond de randen van de Veluwe is de door het Rijk geboden lange termijnvisie op de toekomstige ontwikkeling van de leefomgeving van Nederland een uitstekend handvat. Het geeft richting aan de gebiedsgerichte aanpak die de ge-

bietsverkenning voorstaat. In onze regio zijn bereikbaarheid en het woningtekort belangrijke thema's, net zoals de stikstofproblematiek en de klimaatopgave. Vanuit de pijlers of NOVI-prioriteiten die het Rijk hanteert kunnen we dit goed toelichten.

Uit de NOVI: "De NOVI stelt een nieuwe aanpak voor: integraal, samen met andere overheden en maatschappelijke organisaties, en met meer regie vanuit het Rijk. Met steeds een zorgvuldige afweging van belangen werken we aan onze prioriteiten: ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie, een duurzaam en (circulair) economisch groeipotentieel, sterke en gezonde steden en regio's en een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied."

De samenwerking en integraliteit die de vijf gemeenten in deze verkennende fase zijn aangegaan met de provincie Gelderland en Waterschap Vallei en Veluwe, past in de lijn die het Rijk voorstaat. Bij de vraag of de Kop van de Veluwe tot 2040 nog ruimte heeft voor meer woningen dan de circa 5.000 woningen die al gepland staan tussen nu en 2030,

kijken we integraal naar de mogelijkheden die het gebied biedt aan de hand van de NOVI-prioriteiten.

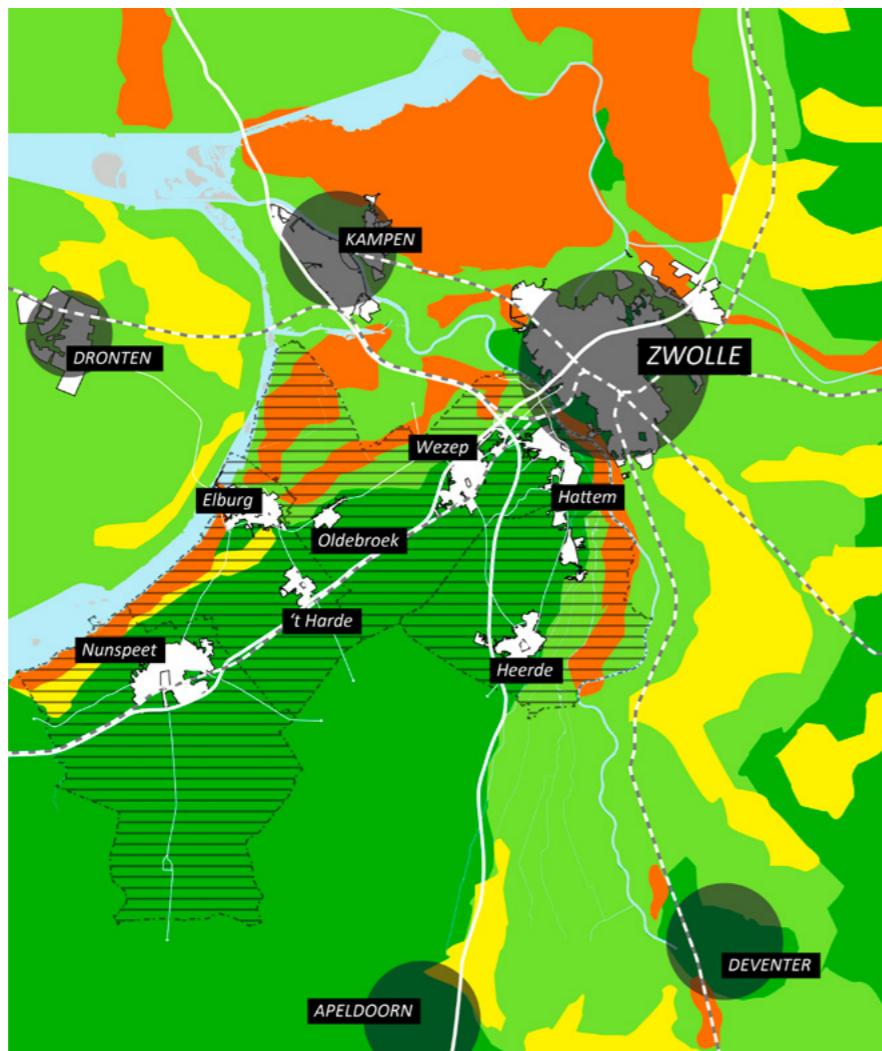
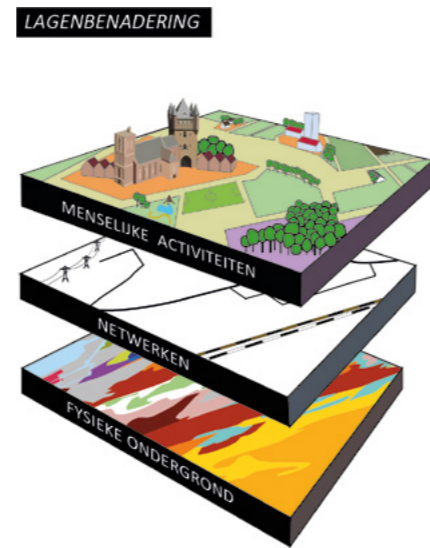
NOVI-prioriteiten:

1. Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie
2. Een duurzaam en (circulair) economisch groeipotentieel
3. Sterke en gezonde steden en regio's
4. Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied

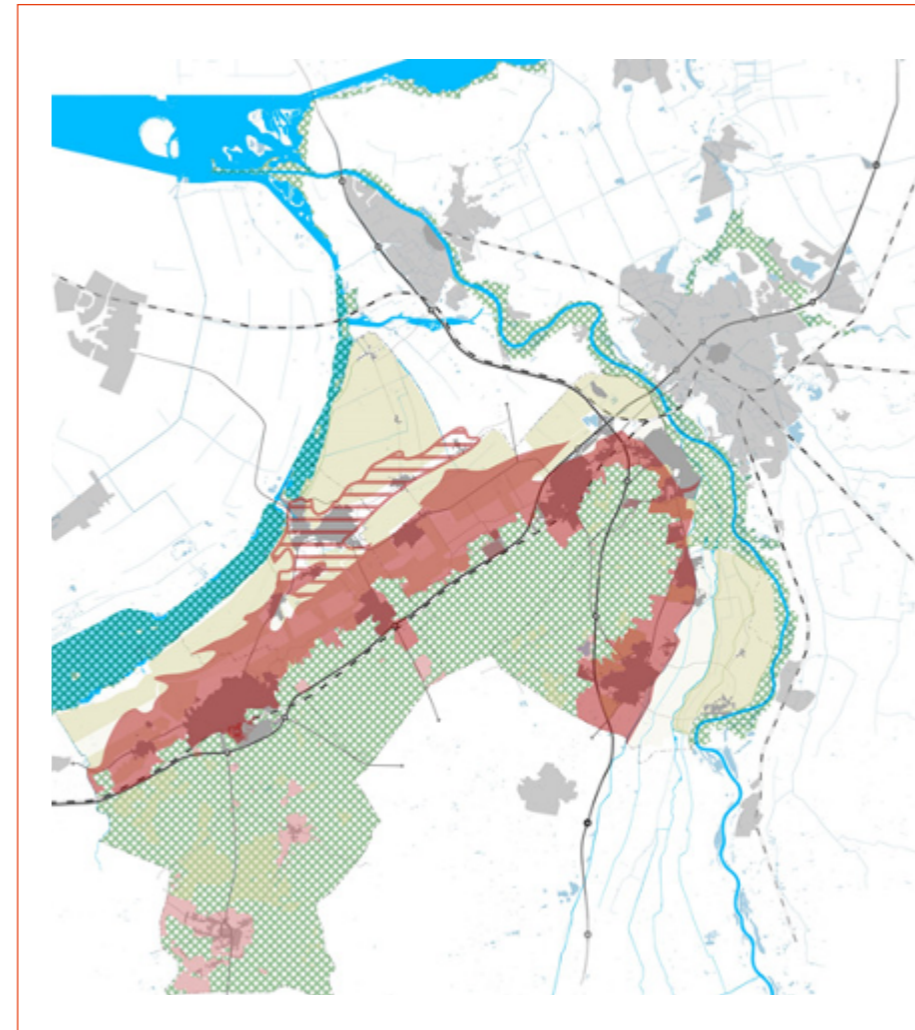
NOVI-prioriteit 1: Ruimte voor klimaatadaptie en energietransitie

Uitgangspunt voor de Kop van de Veluwe is dat de ondergrond waarop de samenleving is gebouwd ook gezond moet zijn, ofwel "Functies die gebruik maken van de fysieke leefomgeving moeten meer worden afgestemd op de eigenschappen van het bodem-watersysteem". We gaan hier dieper op in, in het artikel "Klimaat en toekomstbestendig wonen: water en bodem als fundament voor de ruimtelijke ontwikkeling" van Romeo Neuteboom Spijker op [pagina 36](#). In het vervolgtraject van de gebiedsverkenning zal de werkgroep de link leggen met de regionale energiestrategie (RES) die voor de gemeenten in de Noord-Veluwe opgesteld wordt en te maken keuzes verwerken in deze gebiedsverkenning.

Om het bodem-watersysteem goed in beeld te krijgen wordt gebruik gemaakt van de lagenbenadering. Deze beschrijft het landschap in drie lagen. De eerste laag bestaat uit de fysieke ondergrond, de bodem, het watersysteem en alles wat tot de levende natuur behoort. De volgende laag bevat netwerken van infrastructuur met onder meer wegen, spoorlijnen, dijken en waterwegen. Tot slot is er de laag met de "menselijke activiteiten" zoals wonen, werken en recreëren en de fysieke neerslag daarvan. Het is een methode die goed samengaat met de wens om bodem en water en de effecten van klimaatverandering centraal te stellen bij het aanwijzen van gebieden die in de toekomst mogelijk verstedelijkt kunnen worden.

Kijken we voor verstedelijking alleen naar de eerste laag (Fysieke ondergrond, watersysteem en levende natuur) en nemen we verwachte klimaateffecten in acht, dan komt een kaartbeeld tot stand die in het recente essay "Op Waterbasis" van Deltares, Bosch Slabbers en Sweco is opgenomen. Daarop is de geschiktheid van de hele Veluwe voor groot-schalige verstedelijking uitstekend. Echter, dit is Natura 2000-gebied en daarmee uitgesloten voor woningbouw. Waar is dan wel ruimte in de Kop van de Veluwe?

Houden we rekening met de Natura 2000 gebieden dan blijft het rode deel over als gebied dat veilig is om te verstedelijken vanuit "fysiografisch" oogpunt. Met mogelijk enkele aanpassingen zou dit ook op de zandrug van Elburg en Oosterwolde kunnen. Dat neemt niet weg dat grote delen van dit rode gebied weer afvallen doordat ze andere waarden bevatten die verdere verstedelijking niet toelaten, zie NOVI-prioriteit 4.

NOVI-prioriteit 2: Een duurzaam en (circulair) economisch groeipotentieel

Deze gebiedsverkenning richt zich in eerste instantie op het verkennen van mogelijke woningbouwlocaties. Bedrijven, winkels, scholen en andere lokale voorzieningen zijn echter ook belangrijke factoren voor de aantrekkelijkheid en leefbaarheid van een dorp of stad. De gemeenten in de Kop van de Veluwe willen voorkomen dat hun kernen typische forensenplaatsen van de omliggende grote steden worden. Plaatsen waar alleen maar wordt gewoond. Natuurlijk zal een aanzienlijk deel van de inwoners van de Kop van de Veluwe werken in Zwolle of hier naar school gaan.

Maar in de Kop van de Veluwe zetten de gemeenten ook nadrukkelijk in op het versterken van de lokale economie en het behoud van voorzieningen. Daarbij past het ontwikkelen van een lokaal georiënteerde circulaire economie. Hiervoor zijn al diverse initiatieven gestart, vooral door ondernemers. Een circulaire economie versterkt de band tussen het buitengebied en de bebouwde kom. Zo kunnen materialen die in het buitengebied worden verbouwd, worden gebruikt voor woningbouw. Een mooi voorbeeld is de gemeente Heerde. Dat is een 'Citasslow'-gemeente. Dit is een internationaal keurmerk voor gemeenten die op het gebied van leefomgeving, landschap, streekproducten, gastvrijheid, milieu,

infrastructuur, cultuurhistorie en behoud van identiteit goed scoren. Dit keurmerk sluit goed aan bij de prioriteiten en doelstellingen van de NOVI. De aanwezigheid van een goede hoofdinfrastructuur is een andere belangrijke drager voor het economisch groeipotentieel van de Kop van de Veluwe en Regio Zwolle. Meer over mobiliteit staat in het artikel op [pagina 56](#). Op het gebied van verstedelijken is het voor de Kop van de Veluwe aantrekkelijk om circulair of emissieloos bouwen een speerpunt te maken en verder uit te werken. Elders in deze gebiedsverkenning wordt dat door Arnoud Leerling in het artikel "[Duurzaam bouwen op de Veluwe, een toekomstperspectief](#)" uiteengezet ([pagina 30](#)).

NOVI prioriteit 3: Sterke en gezonde steden en regio's

De Kop van de Veluwe ontwikkelt de gebiedsverkenning ten bate van de verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle. De Kop van de Veluwe zal van nut zijn voor Zwolle door bereikbaarder te worden. We willen het openbaar vervoer versterken door op verschillende plaatsen een plezierige overstap mogelijk te maken. Bezoekers aan Zwolle die met de auto vanaf Amersfoort en Apeldoorn komen, worden verleid over te stappen op het openbaar vervoer. Zo wordt de druk op de A28 en A50 verlicht. De capaciteit van deze wegen zal in de toekomst omhoog moeten. Een dagje Elburg? Kom aan op hub 't Harde en fiets door mooie landschappen naar Elburg: dat is één van de perspectieven van deze gebiedsverkenning.

Al een heel groot deel van onze huidige woningbouwplannen zijn binnenstedelijk geprogrammeerd. Precies volgens de insteek van de NOVI. In onze gebiedsverkenning stellen we de vraag of we dat ook op de lange termijn kunnen blijven doen. Het antwoord is ja, het lijkt erop. De afgelopen periode zijn daarvoor verschillende "Opgaven" opgesteld. Deze vereisen een nadere uitwerking, maar de eerste indruk stemt hoopvol. Een aantal van deze "Opgaven" vindt u terug in deze uitgave.

Het gebruik van de bebouwde ruimte verandert daarnaast continu, doordat de samenleving verandert. Altijd vallen locaties vrij. Denk bijvoorbeeld aan de tankstations die in veel kernen aanwezig zijn. Zijn ze nog in gebruik over pakweg tien, vijftien jaar als we zijn overgestapt of fossieloos rijden en tanken niet meer nodig is? Binnenstedelijk is er altijd ruimte, ook in de kernen van de Kop van de Veluwe. "Grote open ruimten tussen de steden houden hun groene karakter" geeft de NOVI aan. Daar horen ook de bossen en

heidevelden in het midden van de Kop van de Veluwe bij, die onderdeel zijn van het grote aaneengesloten Natura 2000 gebied Veluwe. Maar ook de Randmeerkust met de polder Oosterwolde en het IJssellandschap van de gemeente Heerde en Hattem zijn weids. En de ruimte tussen de kernen, langs de randen van de Veluwe, kent vele fraaie landschappen die belangrijk zijn voor de diversiteit en kwaliteit van het gebied en Regio Zwolle. Deze landschappen worden in bestaande omgevingsvisies gekoesterd door de vijf gemeenten. De doelstelling van de gebiedsverkenning is deze ook open en vooral groen te houden.

NOVI-prioriteit 4: Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied

Het landelijk gebied van de Kop van de Veluwe speelt een belangrijke rol in de huidige stikstofcrisis. Doordat het ligt ingeklemd tussen kwetsbare natuurgebieden (Natura 2000) komen de boeren van de Kop van de Veluwe en elders langs de randen van de Veluwe voor economisch zware uitdagingen te staan. De gemeenten en provincie werken al enige tijd aan het creëren van werkbare oplossingen voor boeren en andere ondernemers. Daarvoor wordt een gebiedsgerichte aanpak uitgewerkt. De uitwerking van deze gebiedsverkenning wordt afgestemd op deze aanpak van de stikstofproblematiek.

Het 'fit krijgen' van de landschapssystemen staat voorop. Fit wat betreft water- en bodemkwaliteit. Ook een rijke biodiversiteit in de Kop van de Veluwe is daarbij uiterst belangrijk. De provincie Gelderland wil in dit gebied investeren in groei van de populatie weidevogels en daarmee de natuurwaarde vergroten. Tussen die landschappen ligt een gevarieerde waaier aan kernen die allen een sterke eigen identiteit ken-

nen. Het huidige beleid van gemeenten, waterschap en provincie is erop gericht die kwaliteit verder te versterken. Daarbij is in de huidige zienswijze die voor de gebiedsverkenning gehanteerd wordt ook de boer een essentiële schakel. In de uitwerking van de gebiedsverkenning gaan we aan de slag met de denkrichting die in de NOVI wordt genoteerd:

"Verbetering van biodiversiteit [is] niet alleen een ecologische, maar nadrukkelijk ook een economische uitdaging, die op de korte termijn om een doortastende aanpak vraagt. Houdbare oplossingen vragen echter tijd. Voor de lange termijn werken we daarom aan geleidelijke en zorgvuldige herindeling van het landelijk gebied, onder meer gericht op kringlooplandbouw in goed evenwicht met natuur en landschap. Dit draagt bij aan een landelijk gebied waar het prettig wonen, werken en recreëren is en waarin ruimte is en blijft voor economisch vitale landbouw als belangrijke drager van het platteland."

Eén van de opgaven die in deze gebiedsverkenning aan bod komt, biedt een perspectief voor vrijkomende agrarische bebouwing en mogelijkheden voor een deel van de woningbouwopgave: zie [pagina 26](#). We verwachten dat dit goed samengaat met de denkrichting van de NOVI.

Ter illustratie: Sallandse Erven

Ruimte voor woningbouw op langere termijn

De ruimte zien we vooral in bestaand stedelijk gebied, door transformatie van dat stedelijke gebied maar ook door op zoek te gaan naar compactere woningbouw die passend is bij het gebied. Langs de andere randen van de Veluwe en elders in Nederland verschijnen steeds meer voorbeelden van compacte woningbouw die mogelijk passen bij de kernen van de Kop van de Veluwe. Ook door op een slimme manier om te springen met vrijkomende agrarische bebouwing in het buitengebied, zonder daar ook meer bouwvolume te realiseren, denken we een deel van de woningbouwopgave op een aantrekkelijke manier in te kunnen passen. Hoeveel extra woningen

dat kunnen zijn tot aan 2040? Dat hangt van veel factoren af. Zeker ook omdat een aantal denkrichtingen nieuw zijn en onderzocht moeten worden op draagkracht binnen de samenleving. Het lijkt genoeg voor het opvangen van de verwachte autonome groei van de kernen en iets meer dan dat. In de uitwerking van de gebiedsverkenning zal meer grip ontstaan op de aantallen.

'Verbetering van biodiversiteit is niet alleen een ecologische, maar nadrukkelijk ook een economische uitdaging'

Opgave 1: Wonen op een erf

Door: Jacob Spronk,
Adviseur Ruimte, Ondernemen en Wonen,
specialist Strategie, gemeente Heerde

Een van de mogelijkheden die we in de Kop van de Veluwe verkennen is het wonen op boerenerven. Ook in ons gebied komen veel agrarische opstallen leeg te staan. Wij vinden het belangrijk te onderzoeken of ze een bijdrage kunnen leveren aan de woningbouwopgave in ons gebied. De erven zijn beeldbepalend voor het buitengebied. Bewoners, de boeren, hebben het buitengebied ingericht en onderhouden. Nieuwe bewoners kunnen deze taak overnemen en bijdragen aan nieuwe kwaliteiten van het gebied. We beseffen dat deze inzet een wijziging van beleid betekent. We hebben lang vastgehouden aan het idee dat minder bebouwing automatisch leidt tot een hogere kwaliteit van het buitengebied. Daar komen we van terug. We zien kansen om met instandhouding van deze erven die vaak al lang aanwezig zijn, te investeren in een hogere kwaliteit van het landelijk gebied.

Inbreiden

We zien het hergebruik van erven als een manier van inbreiden: bouwen binnen bestaande bebouwingscontouren en gebruik maken van de bestaande inrichting. Daarbij spelen we in op de toenemende vraag naar woningen. Wij hebben een gevarieerd beeld voor ogen. Nu worden vrijkomende agrarische kavels vooral benut voor het bouwen van dure huizen. Wij willen ook mogelijkheden verkennen om kleinere en betaalbare woningen te bouwen op een erf. Ook zien wij mogelijkheden voor combinaties. Bijvoorbeeld dat de boer op zijn erf blijft wonen en op de plaats van de stallen, woningen of appartementen worden gebouwd. Eerste verkenningen laten zien dat het hergebruik van deze erven behoorlijk bij kan dragen aan de vraag naar woningen. De transitie van bestaande erven biedt ook de kans om hier nieuwe klimaat- en toekomstbestendige woningen te bouwen.

Gebiedsontwikkeling

Leidend principe achter deze opgave is denken vanuit mogelijkheden. Voor het buitengebied werden tot op heden vooral beperkingen gesteld als het ging om ontwikkeling. Daarbij is het goed te beseffen dat het buitengebied een dynamisch en divers gebied is. Het gebied is niet volledig agrarisch of natuur. We hebben grote stukken landschap die onderhouden moeten worden.

We zien deze opgaven in het licht van integrale gebiedsontwikkeling, waarbij we opgavegericht werken. In het buitengebied komen veel functies en opgaves samen: wonen, landschapsbeheer, waterbeheer, natuur, energie en recreatie. Een dergelijke benadering leent zich goed voor een gebiedsproces, waarbij alle partijen in het gebied worden betrokken.

Zones

We onderkennen in het landelijk gebied grofweg drie zones. Iedere zone heeft een andere functie en doelstelling. Invulling van woonfuncties zal moeten worden afgestemd op de specifieke kwaliteiten (historie, landschap en cultuur) van het gebied. We onderscheiden:

De kernrandzone: het gebied dat direct in de invloedssfeer van de kern ligt. Hier zijn milieubelastende activiteiten niet gewenst.

Het gemengd gebied: een gebied met verschillende functies, waar het agrarisch gebruik ondergeschikt en/of een hobbymatig karakter gekregen heeft. Op de aanwezige erven wordt vooral gewoond.

Primair landbouwgebied: het gebied dat blijvend in gebruik is als agrarisch gebied, waar min of meer uitsluitend agrarische bedrijfsbebouwing aanwezig is.

Deze zone-indeling is alleen bedoeld voor het maken van de hoofdkeuzes (functie en activiteiten) voor het gebied. Per (samenhangend) gebied is het noodzakelijk een toekomstbeeld te maken op basis van de specifieke kwaliteiten van dat gebied. Gebieden met dezelfde functie zijn namelijk niet gelijk. Ze hebben een andere ondergrond, inrichting en ligging. En daarmee andere basiskwaliteiten. Ook op gebiedsniveau is dus maatwerk noodzakelijk.

Principes

We zullen duidelijke principes moeten hanteren voor het benutten van agrarische opstallen. Deze principes moeten ruimte scheppen en gericht zijn op de kwaliteit van de ontwikkeling:

- » De ontwikkeling voegt kwaliteit toe aan het landschap en het gebied.
- » De ontwikkeling past in het toekomstbeeld voor het gebied.
- » Een overbelasting van de wegen in het buitengebied wordt voorkomen.
- » Er is aandacht voor veiligheid. Beoordeeld wordt of de bereikbaarheid afdoende is en het vervoer voldoende duurzaam van karakter.
- » De ontwikkeling is klimaatbestendig en duurzaam.
- » De ontwikkeling draagt bij aan de brede welvaart in het gebied.

'Het hergebruik van erven is een manier van inbreiden: binnen bestaande bebouwingscontouren en gebruik maken van de bestaande inrichting'

Duurzaam bouwen op de Veluwe

Een toekomstperspectief

Door: Arnaud Leerling, programmaregisseur Kop van de Veluwe

Huizen bouwen op de Veluwe. Veel mensen beseffen dat dit een veelomvattende opgave is. De Veluwe wordt namelijk geassocieerd met natuur, rust en ruimte. Een groot goed in een land dat steeds voller en drukker wordt. De Veluwe is ook een geliefd woongebied. Steeds meer mensen lijken dit te ontdekken. Dat wordt versterkt door de toegenomen mogelijkheden voor thuiswerken. Meer en meer mensen gaan niet meer iedere dag naar kantoor om te werken. Zij kiezen steeds vaker voor een woning aan de rand van een grote stad of in het buitengebied.

Als we naar Regio Zwolle kijken, dan zien we dat de dorpen in de Kop van de Veluwe op natuurlijke wijze in het verlengde van Zwolle liggen. Inwoners van Hattem zijn in tien minuten in het centrum van Zwolle. Dat is sneller dan sommige mensen die in de Zwolse wijk Stadshagen wonen. Inwoners van andere dorpen zijn met het openbaar vervoer of op de fiets binnen een half uur in de stad. Niet zo gek dus dat we in de Kop van de Veluwe een overloop zien van mensen uit Zwolle. Tegelijkertijd krijgen we van makelaars ook steeds meer signalen dat mensen uit de Randstad een huis kopen in één van onze gemeenten. Deze groeiende groep kopers zorgt ervoor dat het voor lokale inwoners lastiger wordt een woning te kopen. Dat wordt mede veroorzaakt door het feit dat zij door de overwaarde op de woning die ze achterlaten in de Randstad, meer kunnen en willen betalen voor een huis. Het gevolg van een liberale woningmarkt. Hoewel bestuurders graag huizen willen bouwen voor hun eigen inwoners, weten ze ook dat de mogelijkheden om hen voorrang te geven heel beperkt zijn.

Leefbaarheid versterken

Het antwoord dat bestuurders in de Kop van de Veluwe hierop hebben, is meer woningen bouwen. Met de wetenschap dat dit ook de aantrekkingskracht op mensen van buiten de eigen regio zal versterken. De bestuurders kiezen hiervoor omdat ze kansen zien om zo ook te investeren in voorzieningen binnen hun gemeente. De groei van het aantal inwoners biedt namelijk mogelijkheden om de leefbaarheid in de dorpen te versterken. En het compenseert de trek van overwegend jonge mensen naar de steden. Gemeenten in de Kop van de Veluwe maken zich ernstige zorgen over de effecten van de vergrijzing als gevolg hiervan. Een voorbeeld: als er niet genoeg mensen blijven wonen in een bepaald gebied, zijn hier binnen nu en tien jaar onvoldoende mantelzorgers.

Investeren in het gebied

Het bouwen van woningen zien we als een investering in het gebied. Dat is dan ook de belangrijkste drijfveer achter deze gebiedsverkenning. We zien kansen om dit gebied mooier en robuuster te maken. We willen de natuur versterken en investeren in biodiversiteit. Dat lijken mooie woorden, maar wij maken duidelijk dat dit realistisch is. We laten in deze verkenning ook zien welke investeringen in spoor en andere vormen van openbaar vervoer nodig zijn. Woningbouw en bereikbaarheid gaan immers hand in hand. Investeren in (snel)fietsroutes zijn bijvoorbeeld nodig om de druk op de autowegen te verlichten. Tegelijk onderkennen we dat toename van het aantal inwoners en bedrijven in Regio Zwolle de verkeersdruk op de rijkswegen A28 en A50 verder zal vergroten. De economische groei in Regio Zwolle gaat gepaard met een forse toename van vrachtverkeer. Dat is al jaren zo en dat zal de komende jaren niet veranderen. We vinden het dan ook belangrijk dat deze corridors aandacht krijgen.

Wateropgave centraal stellen

Wij hebben deze gebiedsverkenning ontwikkeld in samenwerking met het Waterschap Vallei en Veluwe. Hiermee geven we uiting aan de oproep van veel partijen om de wateropgave centraal te stellen in gebiedsontwikkeling. Wij onderkennen dat ook in de Kop van de Veluwe water een vitale functie vervult. We hebben in de polders locaties waar woningbouw daarom niet verstandig is. Tegelijk hebben we hogergelegen gebieden die uitermate geschikt zijn voor woningbouw. Hier lopen we alleen al snel tegen de beperkingen aan die gelden voor natuurgebieden. In deze verkenning legt het waterschap uit welke kansen zij ziet om woningbouw in het gebied te benutten om de kwaliteit van het gebied te versterken en de waterveiligheid te borgen.

Stikstof

Ondanks onze aspiraties beseffen we dat we op achterstand staan: de uitstoot van stikstof is te hoog. En dat in een gebied dat grotendeels uit natuurgebieden bestaat. Behalve de Veluwe zijn dat ook de uiterwaarden van de IJssel en de Randmeren aan de westkant van de Kop van de Veluwe. We zullen maatregelen moeten nemen om de stikstofuitstoot te verminderen, om zo ruimte te vinden om te bouwen. Dit werken we uit in een apart programma. Daarin beschrijven we de relatie tussen landbouw, natuur en wonen. De rol van landbouw zal sterk veranderen, ook in dit gebied. We maken een inventarisatie van de sector, om zo een goed beeld te krijgen van de huidige en toekomstige stand van zaken.

Bouwen met natuurlijke materialen

We gebruiken deze gebiedsverkenning ook voor het lanceren van experimenten. Omdat de Kop van de Veluwe overzichtelijk is en tegelijk een grote diversiteit aan functies, landschappen en natuurwaarden kent, zien wij het als een belangrijk proefgebied. Geschikt om ideeën te testen.

Eén van die ideeën is het bouwen met natuurlijke materialen. We worden omringd door natuurlijke grondstoffen: hout en riet. Volgens experts uit de wereld van bouw en ontwikkeling zijn dit materialen die heel geschikt zijn voor biobased bouwen. Hoewel de grondstoffen in ons gebied of ons land niet altijd voldoende voorradig zullen zijn, willen we investeren in kortere kringlopen. Zo kunnen we, meer dan nu gebeurt,

grondstoffen uit de eigen regio benutten voor woningbouw. Hiermee verwachten wij emissieloos te kunnen bouwen en het fundament te leggen voor energieneutraal en mogelijk zelfs emissieloos wonen. Als ons dat lukt, ontsnappen wij aan de rem die stikstofmaatregelen nu nog leggen op bouwplannen.

We willen dit doen met ondernemers uit de eigen regio. Bouwers en ontwikkelaars die meewerken aan de uitvoering van onze ambities. Een bedrijf uit Wapenveld bijvoorbeeld, wil het gebied benutten om dakbedekking te testen die CO₂ en NO_x absorbeert. Met bosbouwers gaan we in gesprek over het beheer van bossen. Zij laten ons weten dat verhoging van de kwaliteit van de bossen mogelijk is, terwijl we tegelijkertijd hout van de Veluwe gebruiken voor de bouw van woningen. Samengevat: we zien meer kansen dan bedreigingen bij het bouwen op de Veluwe, een belangrijk toekomstperspectief.

‘Wij verwachten emissieloos te kunnen bouwen en het fundament te leggen voor klimaatneutraal en zelfs emissieloos wonen’

Opgave 2: Het potentieel van transformatie

Door: Jorrit Immerzeel, Beleidsmedewerker Ruimtelijke Ordening en volkshuisvesting, gemeente Hattem

Zorgvuldig ruimtegebruik en het benutten van bestaand stedelijk gebied zijn belangrijke principes binnen de verstedelijkingstrategie van Regio Zwolle. De Kop van de Veluwe wil vanuit deze principes de potentie van transformatie van gebieden verkennen als bijdrage voor de woningbouwopgave. Transformatie van locaties heeft betrekking op terreinen die nu een andere functie hebben (zoals verouderde bedrijventerreinen, detailhandel, tankstations, vrijkomende schoollocaties), maar ook om bestaande woongebieden waar kansen liggen voor omvorming, sloop-nieuwbouw en/of verdichting. Kern van deze opgave is, of het mogelijk is een substantieel aantal woningen toe te voegen, zonder in te leveren op de groene ruimte in de dorpen en steden.

De gemeente Hattem heeft met de locatie 't Veen ervaring met een grote, meer complexe transformatieopgave. De omvorming van 't Veen van een verouderd bedrijventerrein naar een woongebied kent vele uitdagingen. De combinatie van hoge kosten en veel verschillende grondeigenaren maakt ontwikkeling van het terrein ingewikkeld. Bovendien loopt er een hoogspanningslijn

dwars door het gebied.

Tegelijk is het een locatie met veel potentie. De ligging vlakbij voorzieningen en diverse natuurgebieden maakt de plek zeer geschikt als woongebied. De locatie biedt ruimte voor 650 woningen en vormt daarmee het leeuwendeel van de Hattemse inbreidingscapaciteit.

Locatie 't Veen - Hattem

Een impressie van de eerste woningen op 't Veen

Meer mogelijkheden

Er zijn in de Kop van de Veluwe meer terreinen zoals 't Veen die mogelijk interessant zijn voor transformatie. In oktober van dit jaar is een eerste verkenning uitgevoerd naar plaatsen die potentie hebben voor omvorming naar woningbouw. De schaal van deze gebieden varieert. Vervolgonderzoek moet een completer beeld geven van de potentie en de haalbaarheid van transformatie van deze locaties. Net als bij 't Veen is nu al duidelijk dat de woningbouwpotentie van veel ervan groot is. Ze bieden ruimte voor veel extra woningen, meestal op korte afstand van bestaande voorzieningen en infrastructuur. Transformatie geeft kansen voor een kwaliteitsimpuls van de gebieden en het versterkt het draagvlak voor voorzieningen van de kernen. Ook biedt het kansen om deze gebieden duurzaam en klimaatbestendig in te richten.

Leerpunten gebruiken

Naast het locatie-onderzoek is het zaak om de leerpunten uit voorbeeldprojecten, binnen en buiten de regio, te gebruiken voor de aanpak van de nieuwe locaties. Het zijn lastige processen waarvoor een lange adem noodzakelijk is, zowel binnen de politiek als binnen bestuur en organisatie. Er moet worden geïnvesteerd in projectteams waarin capaciteit, kennis, ervaring en een goed netwerk zijn geborgd. Tenslotte is de betrokkenheid van Rijk, provincie en andere sterke partners belangrijk om voldoende beweging te creëren en betaalbaarheid van de woningbouw te waarborgen.

Kernteam

Een concreet idee is om binnen de Kop van de Veluwe een ambtelijk kernteam te creëren, gespecialiseerd in transformatieprojecten. Op deze manier bundelen we onze kracht en maken we op-

timaal gebruik van opgedane kennis en ervaring. Regionale samenwerking biedt ook kansen voor de inzet van zogenaamde schuiflocaties die vaak nodig zijn voor bedrijfsverplaatsingen. Zo wordt bij 't Veen gebruik gemaakt van het intergemeentelijke bedrijventerrein H2O, waarbij uit te plaatsen bedrijven ook kunnen 'landen' op het Oldebroeks plandeel van het nieuwe bedrijventerrein. Het potentieel van transformatie is groot. Een aanzienlijk deel van de woningbouwopgave kan op deze manier worden ingevuld. Het grote potentieel beperkt zich niet tot woningaantallen, maar gaat juist ook over kwaliteitswinst. Aandachtspunt is om niet alleen te focussen op de grote aansprekende locaties. De kleine slimme projecten zijn net zo belangrijk. Het totaal van al deze bewegingen biedt ons de komende tientallen jaren ruimte om te groeien. In kwantiteit en kwaliteit!

Klimaat en toekomstbestendig wonen: water en bodem als fundament voor de ruimtelijke ontwikkeling

Door: Romeo Neuteboom Spijker, strateeg Waterschap Vallei en Veluwe

De unieke diversiteit aan bodem- en landschapsvormen en de daarmee verbonden eeuwenoude relatie tussen water en wonen is karakteristiek voor de Kop van de Veluwe. Alleen hier vind je op een steenworp afstand van elkaar het waterrijke Veluwemassief met bossen, beken en sprengen, heidevelden en zandverstuivingen, met daaromheen rivierlandschappen, de voormalige Zuiderzeekust, veengebieden en Randmeren. De regio kent hierdoor een rijke cultuurhistorie met de Hanzesteden aan de IJssel en de voormalige Zuiderzee en daarnaast de dorpen, landgoederen en buitenplaatsen op de overgangen van hoog- naar laagland. En niet te vergeten de karakteristieke boerderijen op de terpen en hoge delen in de rivierklei-, zeelei- en veengebieden.

De gebiedsidentiteit van de Kop van de Veluwe is verbonden aan bodem en water. We zien hier mooie voorbeelden van hoe water en mens zich tot elkaar verhouden. Klimaat- en toekomstbestendig wonen in de Kop van de Veluwe avant la lettre. Juist die kennis en identiteit is de kracht van dit gebied en wijst ons de weg die ook in de toekomst bewandeld moet worden. Sterker nog: de effecten van de klimaatverandering dwingen ons daartoe.

Water-wonen-welzijn en welvaart als klavertje vier

Die verhouding tussen water-wonen-welzijn en welvaart wordt door klimaatveranderingen niet alleen op de proef gesteld, maar is misschien zelfs hier en daar onmogelijk. Zeker als we rekening houden met het intensieve gebruik van de schaarse ruimte. In ieder geval is de belangrijke opgave om het gebruik meer in balans te houden met haar fundament, namelijk de natuurlijke draagkracht van het bodem- en watersysteem. Een duurzaam watersysteem is een belangrijke drager van de ruimtelijk-economische ontwikkeling. Voldoende, schoon en aantrekkelijk water is de basis voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Omdat water alle ruimtelijke functies grondvest en met elkaar verbindt, speelt het een centrale rol. De droogte van de afgelopen drie jaar en de lokale wateroverlast van afgelopen zomer laten zien dat inwoners, bedrijven en natuur

zeer kwetsbaar kunnen zijn voor weersextremen. Hier komen welzijn en welvaart onder druk te staan. Geen rekening houden met klimaatverandering in de verstedelijkingsstrategie is een directe bedreiging voor gezonde en sterke steden en dorpen en een vitaal platteland.

Nationale Omgevingsvisie als uitgangspunt

De gezamenlijke overheden van de gebiedsverkenning Kop van de Veluwe stellen het behouden of verbeteren van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede ruimtelijke kwaliteit én milieukwaliteit centraal. Hiermee volgen zij de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Hierin is de stip op de horizon 2050. Nederland is dan een klimaatbestendige delta waarbij we onze gebouwde omgeving klimaatbestendig en waterrobuust hebben ingericht. Dit vraagt om nieuwe manieren van (grensontkennend) samenwerken als één overheid en integrale afwegingen maken. Een van die (NOVI) afwegingen is dat bodem en water leidend zijn voor de ruimtelijke ontwikkeling. Dus een klimaat- en waterinclusieve benadering van de verstedelijkingsopgaven. Het gaat hierbij om toekomst- en klimaatbestendige locatiekeuzes, ontwerp en bouw van nieuwe woningen of transformatie van bestaande. Op deze wijze worden er bij de bestaande en nieuwe plannen geen voorzienbare kosten, hinder of overlast afgewenteld op het milieu of volgende generaties. De nieuwe stijl van verstedelijking in dit gebied is gericht op toekomstwaarde, gebruikswaarde en belevingswaarde. Het levert een bijdrage aan de kwaliteit van een veilige en weersbestendige leefomgeving. Waar bovendien inwoners niet geëvacueerd hoeven worden bij weersextremen. Nog te vaak gebruiken bestuurders het argument dat bij toekomstig klimaatrobuust bouwen, de kosten voor de korte termijn hoger zijn dan gewenst. Steevast noemt men dat “de onrendabele top”. Echter er zou sprake moeten zijn een van “rendabele top”. Niet voor nu, maar voor de volgende generaties. En die rendabele top behoren wij nu te betalen om uiteindelijk de hoogste lange termijn maatschappelijke baten te realiseren. En vermijdbare kosten en waardeverlies in de toekomst te voorkomen.

Bijdrage aan verbetering kwaliteit leefomgeving

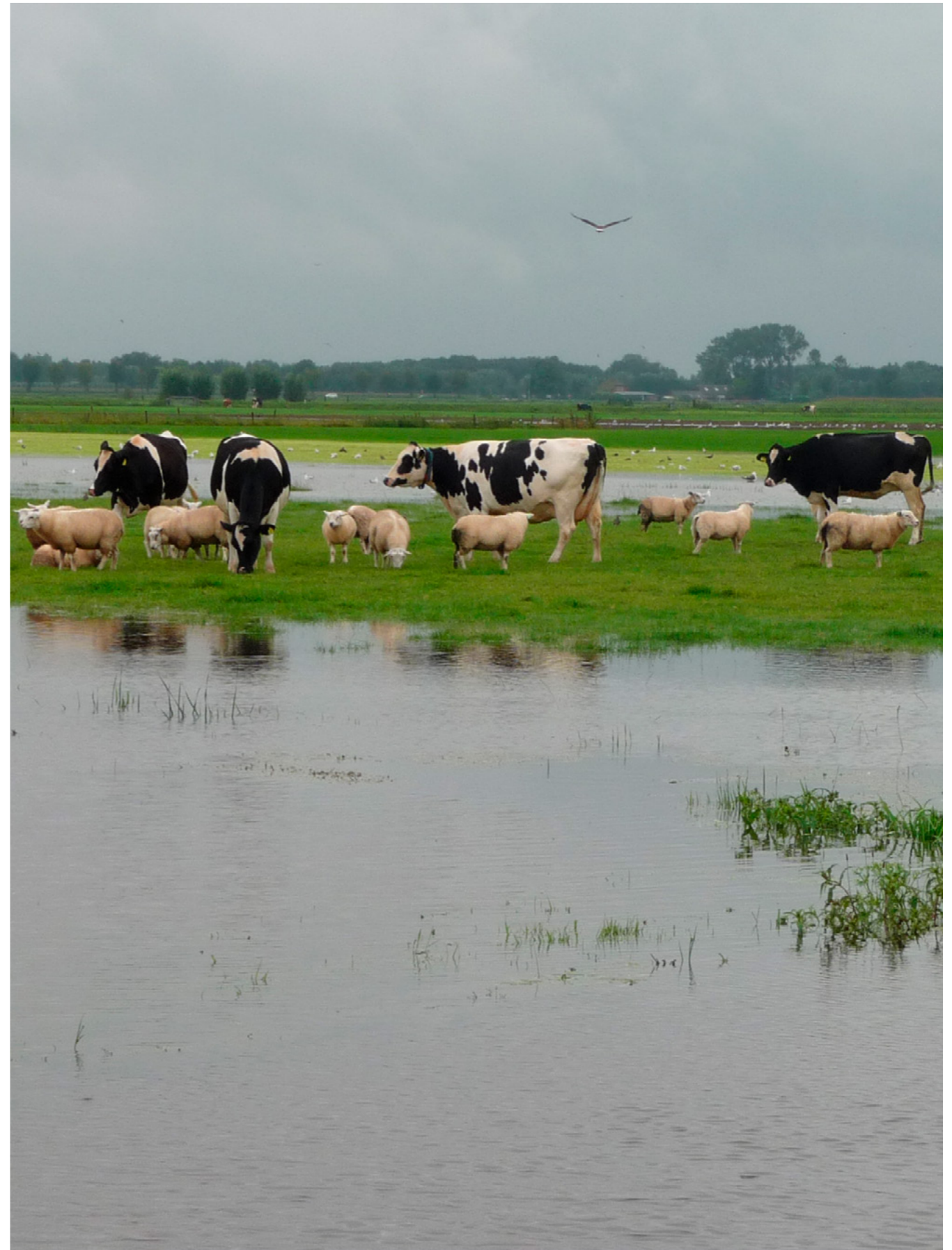
Water en bodem als fundament betekent dat in- of uitbreiding van bebouwing wordt gerealiseerd waar dit past bij de natuurlijke eigenschappen en karakteristieken van het bodem- en watersysteem. En hierdoor bovendien ondersteund wordt. Waarmee het een bijdrage levert aan de verbetering van de algehele kwaliteit van de leefomgeving. Hierdoor kunnen negatieve effecten van gebruiksfuncties voor een groot deel al vooraf worden voorkomen. Bestaande en nieuwe plannen worden hierop heroverwogen. Bouwen op ongeschikte of klimaatkwetsbare locaties kan, mits met extra aanvullende maatregelen. De nieuwe prestatie-eisen zoals die straks in bouwconvenanten worden opgenomen zijn daarbij belangrijk. Zodat inwoners toch prettig en veilig wonen zonder kwetsbaar te zijn voor weersextremen. De keuze van het Rijk om “met het water mee te bewegen” en aan te sluiten bij de natuurlijke eigenschappen en karakteristieken van het bodem- en watersysteem, houdt verband met de extremen waarin het weer zich manifesteert. Die variëren van langdurige droogte tot extreme rivierwaterafvoeren of regenbuien. Met technische ingrepen de bestaande waterinfrastructuur (riolering, wateren en dijken) op die extremen inrichten, vraagt veel extra ruimte en veel extra kosten. Het zou bovendien geen garantie zijn voor minder overlast en mogelijk leiden tot schijnveiligheid, zelfs als alle wateren en dijken aan de wettelijke vereisten voldoen. Inwoners zouden mogelijk nog kwetsbaarder worden achter nog hogere dijken. Vandaar de keuze voor een evenwichtiger gebruik van de fysieke leefomgeving waarin water en bodem leidend zijn voor ruimtelijke ontwikkeling. We zien dat ons watersysteem zoals dat nu is, met het oog op klimaatverandering niet houdbaar is. Op watergebied bereikt Nederland de grenzen van de maakbaarheid. We moeten werken aan een klimaatrobuust watersysteem en dat is volgens ons een ‘natuurlijk systeem’. Dat betekent tegelijkertijd dat we de problematiek (te veel en te weinig) niet alleen binnen het watersysteem kunnen oplossen.

Dit vraagt om het herinrichten van gebieden, andere vormen van land- en bodemgebruik, meer water sparen en vasthouden en minder afvoeren. Kortom structurele veranderingen in het gebruik van bodem, bebouwing en benutting van water. Aanpassingen die zo veelomvattend zijn dat we ze niet alleen voor elkaar kunnen krijgen. Grensontkennend samenwerken tussen veel partijen is hierbij belangrijk.

Klimaat-effectatlas: kwetsbaarheden voor klimaat in beeld

De klimaat-effectatlas “Klimaat Vallei & Veluwe” laat zien hoe hard klimaatveranderingen welzijn en welvaart kunnen raken. De atlas geeft met diverse kaarten een duidelijke uitleg over bodem, water en landschap. Ze geeft een goede indruk van de kwetsbaarheden van woningen en wegen binnen de gemeenten voor hitte, droogte, overstroming en wateroverlast bij het bestaande en nieuwe klimaat (zie ook de [Klimaatatlas Vallei en Veluwe](#) en de [Klimaat-effectatlas](#)). Deze atlas is in 2017 opgesteld met de klimaatmanifestpartners: 28 gemeenten, twee provincies (Utrecht en Gelderland), Rijkswaterstaat, Waterschap Vallei en Veluwe, Vitens en de GGD’s en Veiligheidsregio’s.

Uit de klimaat-effectatlas blijkt dat het hele gebied van de Kop van de Veluwe gevoelig is voor effecten van klimaatverandering. Met elk gebied zijn eigen specifieke kwetsbaarheid. Het hitte-effect van het toenemend aantal tropische dagen is vooral te zien in de opwarming van de woonkernen. De kwetsbaarheid van langdurige droogte manifesteert zich door meer bodemdaling in de veengebieden en een grotere grondwaterschaarste op de randen en boven op de Veluwe. Kwetsbaar voor overstromingen (en lage rivierstanden) vanuit IJssel of Randmeren zijn vanzelfsprekend de lage rivier- en veengebieden. Kwetsbaarheid voor overstroming als gevolg van hevige regenbuien, zoals die van afgelopen

A photograph of a forest stream with large trees and a dirt bank. The stream is in the foreground, reflecting the surrounding greenery. The trees are tall and thin, with some showing signs of decay or hollow trunks. The ground is covered in fallen leaves and twigs. The background shows more trees and a glimpse of a building.

**De nadruk bij
nieuwe ontwikkelingen
ligt daarom in het
waterinclusief en
drinkwaterbesparend
ontwerpen**

zomer, is overal op de kaartbeelden te zien. Zelfs midden op de Veluwe waar de hevige neerslag zich verzamelt in de vele oude beekdalen en laagten.

Gebiedsopgaven in samenhang aanpakken

Om die omgevingskwaliteit in de Kop van de Veluwe verder te verbeteren, worden de maatschappelijke opgaven van woningbehoefte zoveel mogelijk gecombineerd met andere maatschappelijke opgaven. Denk aan opgaven zoals het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit, stikstofreductie, bereikbaarheid, reductie broeikasgasemissie, energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie en de landbouwtransitie. Het is de uitdaging om deze slim met elkaar te verbinden en kansen te pakken. Hiervoor werken provincie Gelderland, de vijf gemeenten en waterschap grensontkennend samen aan deze gebiedsverkenning. Dit is een eerste opzet naar een integrale gebiedsgerichte ontwikkelstrategie met investeringsagenda. Hierbij worden, in lijn met de NOVI, de water- en klimaatopgaven geïntegreerd bij de locatiekeuzes en de ruimtelijke ontwikkelingen. Dus niet afgewogen tussen andere maatschappelijke opgaven, maar geïntegreerd met andere maatschappelijke opgaven. Echt water- en omgevingsinclusief denken, praten, ontwerpen, bouwen en beheren. Dat gebeurt in de Kop van de Veluwe.

Voor de functiecombinatie met de water- en klimaatopgaven zijn dit de gebiedsopgaven voor een waterinclusieve leefomgeving:

Grensontkennend samenwerken

Voortzetting van de samenwerking met de klimaatmanifestpartners in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Grensontkennend samenwerken als één overheid.

Gebiedsopgaven van de Veluwe

Uniek aan de Veluwe is de grote, maar slinkende zoetwatervoorraad: de blauwe motor die de vele wateren in de omgeving voedt. We moeten ervoor zorgen dat de kwetsbaarheid door droogte en verdroging vermindert. Net zoals het toenemend grondwatergebruik en de ver-

storing van diepe bodemlagen moeten verminderen. De gebiedsopgaven zijn daarom gericht op het zoveel mogelijk aanvullen en vasthouden van schoon water. Maar ook op het schoonhouden en beschermen van de diepe ondergrond tegen onomkeerbare effecten en het tegengaan van verspilling en het teveel of laagwaardig gebruiken van het schaarse grondwater. Het versterken van de natuur, klimaatmantels en biodiversiteit is een belangrijke gebiedsopgave bij nieuwe ontwikkelingen zoals verstedelijking.

Gebiedsopgaven voor de bebouwde omgeving

Bebouwde gebieden zijn gevoelig voor hitte, droogte en wateroverlast en daardoor kwetsbaar. De nadruk bij nieuwe ontwikkelingen ligt daarom in het waterinclusief en drinkwaterbesparend ontwerpen waarbij een koppeling wordt gelegd met de klimaat- en duurzaamheidsopgaven. Een groen-blauwe dooradering is belangrijk om hitte-effecten te minimaliseren en de waterbeleving te verbeteren. De ontwerpogaven zijn bovendien circulair en CO₂-neutraal, met meer groen en biodiversiteit. Voor de energietransitie wordt idealiter de thermische energie uit het water optimaal benut (aquathermie). Door hier de waterprincipes (maximaal schoonhouden en water als ordenend principe) toe te passen, wordt het bebouwd gebied robuuster zodat het beter bestand is tegen temperatuurstijging, hevige piekbuien en lange perioden van droogte.

Gebiedsopgaven van de rivier en veenlandschappen

Het watersysteem van de toekomst is gebaseerd op het vasthouden, bergen en accepteren van water. Tegelijkertijd ook op het schoonhouden, scheiden en zuiveren van water in ons gebied. De lage delen zijn ook gevoelig voor droogte en wateroverlast bij het nieuwe klimaat. De veilige Randmeer- en IJsseldijken worden versterkt waar nodig. Daarbij houden we rekening met kansen om maatregelen te verbinden met andere gebiedsopgaven. Het remmen van de bodemdaling en het beperken van de CO₂-uitstoot is een karakteristieke opgave voor de veengebieden. De energie- en landbouwtransitie, maar ook het behoud van het waardevolle weidevoelgebied, worden daarbij meegenomen.

Opgave 3: Hoogbouw in de Kop van de Veluwe

Door: Annegreeth Nijhof, beleidsmedewerker
Volkshuisvesting gemeente Oldebroek

Hoofdkantoor Farfetch, Fuse Valley, Portugal, ontwerp: BIG - Bjarke Ingels Group

Hoogbouw in de Kop van de Veluwe. Dat klinkt spannend, of niet? Want bij hoogbouw denken we al snel aan die hoge woontorens in de grote (wereld)steden. Zoals de Princess Tower in Dubai. 414 meter hoog, 101 verdiepingen en 763 woonunits op 3.475m². Dat past toch helemaal niet in ons landschap? Of bij onze nuchterheid? Misschien gaat 414 meter wat ver. Maar hoe hoog kunnen we dan wel gaan? Waar door de één een complex van vier verdiepingen al als hoog wordt ervaren, krijgt een ander pas 'hoogtevrees' op het moment dat we het hebben over 10, 20 of meer woonlagen.

Als we op dezelfde manier appartementencomplexen blijven bouwen als dat we nu doen, hebben we voor evenveel woonunits als in de Princess Tower, circa 25 keer het grondoppervlak van deze toren nodig. Dat is dus bijna negen hectare grond. Voor 750 woningen. Dus de hoogte ingaan loont als het gaat om het behouden van zoveel mogelijk land. Daarnaast kan hoogbouw of hóger bouwen, een bijdrage leveren aan het oplossen van de vele (klimaat)opgaven die we hebben.

Groen uitzicht

Hoogbouw verandert ons uitzicht. Zowel voor degene die uitkijkt op een woontoren als voor degene die erin woont. Probeert u zich eens voor te stellen hoe u de IJssel, de Randmeren of de Veluwe beleeft als u op 12-hoog woont. Of wat u ziet als u dat horecabedrijf op het dakterras bezoekt. Tegenwoordig betekent wonen op hoogte ook niet meer dat de bewoner geen tuin heeft. Er zijn al talloze voorbeelden van hoogbouw met daktuinen en groene balkons. Zoals het verticale bos op de Trudo Toren in Eindhoven, met bomen op ieder balkon.

'De hoogte ingaan loont als het gaat om het behouden van zoveel mogelijk land'

Deze daktuinen en verticale bossen leveren ook nog een behoorlijke positieve bijdrage aan de klimaatopgave. In het bijzonder als het gaat over het verminderen van hittestress en een toename van regenval. Zo kan 'groene hoogbouw' een bijdrage leveren aan verkoeling van de openbare ruimte. Ook neemt begroeiing water op bij regenval. Indien gekoppeld aan een drainagesysteem kan overtollig regenwater bijvoorbeeld opgeslagen worden in vijvers. Daarnaast kan een gemeenschappelijke daktuin een ontmoetingsplek voor burens zijn en kan een stukje 'noaberschap' ontstaan.

Waar zou hoogbouw passen?

Aan de entree van een stadscentrum, zoals vroeger de poorten bij een stad? Of in een open landschap, zoals Radio Kootwijk ooit midden op de Veluwe is gebouwd? Iets wat de afgelopen jaren niet denkbaar zou zijn. Zetten we hoogbouw in clusters bij elkaar of maken we er landmarks van? Het is goed daar open over na te denken. Wat we nu als lelijk ervaren, kan het

monument van de toekomst zijn. Met als uitgangspunt dat de eyeline net zo belangrijk is als de skyline. Dus laten we niet de maximale hoogte als uitgangspunt nemen, maar de kwaliteiten die een woontoren kan opleveren. Is dit een te optimistische gedachte? Misschien. Maar we zullen moeten werken aan de beeldvorming over hoogbouw. Zowel op bestuurlijk niveau als bij onze inwoners. We moeten op zoek gaan naar de pioniers zonder hoogtevrees. Zowel bij de planontwikkeling als bij de communicatie naar de omgeving. Want het traditionele 'huisje, boompje, beestje' zou in de toekomst weleens huisje op hoogte, boompje op het balkon en vogeltje in de lucht kunnen zijn.

Trudo Tower, Eindhoven

Brede welvaart

Door: Claudia ter Veen, programmasecretaris Kop van de Veluwe & Lyvia van der Jagt, trainee Gebiedsagenda provincie Gelderland

Deze gebiedsverkenning is gemaakt vanuit het oogpunt van groei: we hebben meer huizen nodig. Voor inwoners van het gebied, maar ook voor mensen die in ons gebied willen komen wonen. Deze groei is geen doel op zich. We zien het als investeren in ons gebied. Deze investeringen komen ten goede aan de inwoners van ons gebied. We willen daarbij koppelkansen benutten. Nieuwe woningen bieden de gelegenheid te investeren in landschappen, in reductie van stikstof en in energiebesparing. Kortom, we investeren in brede welvaart.

Wat bedoelen wij met brede welvaart? Brede welvaart meet onze rijkdom op meer fronten dan alleen op financieel vlak. Brede welvaart is een begrip dat langzaam is opgekomen. Het is ontstaan vanuit het feit dat economische groei en het daar bijbehorende Bruto Binnenlands Product (BBP) niet de zaken meet die echt belangrijk zijn. Zoals het spreekwoord zegt: geld maakt niet gelukkig. Hierdoor ontstond de vraag naar een systeem wat meer recht doet aan wat echt belangrijk is, namelijk de kwaliteit van leven.

Monitor Brede Welvaart

Het CBS publiceert elk jaar de Monitor Brede Welvaart. Hierin geeft het CBS een beeld van de ontwikkeling van de brede welvaart in Nederland, in het licht van de 17 Sustainable Development Goals (SDG's). De SDG's zijn ontwikkeld door de Verenigde Naties en kennen overlappende indicatoren met brede welvaart. Door brede welvaart en de SDG's aan elkaar te koppelen is brede welvaart onderdeel geworden van een door Nederland ondertekend verdrag, wat leidend is voor de beleidsvoering.

Bron: www.stockholmresilience.org

Bij een brede welvaartsaanpak kijken we dus breder naar de kwaliteiten in ons gebied. Werkgelegenheid, arbeidsplaatsen en inkomen blijven belangrijk, maar daarnaast is er aandacht voor zaken als gezondheid, veiligheid, sociale cohesie en een groene leefomgeving. Je zou kunnen zeggen dat bij brede welvaart naast het economische kapitaal ook het maatschappelijke en natuurlijk kapitaal wordt meegenomen. Dit komt weer overeen met de lagenbenadering zoals we die ook in deze gebiedsverkenning gebruiken.

Brede welvaart en de gebiedsverkenning

In deze gebiedsverkenning introduceren we het begrip brede welvaart als een bril waardoor we naar de opgaven in ons gebied kijken. Ofwel, we kijken niet alleen naar de woningbouwopgave als 'het tekort aan woningen oplossen door huizen te bouwen', maar kijken juist in hoeverre de kwaliteit van ons gebied daarmee versterkt kan worden en hoe dit andere sectoren raakt. Zo is hoogbouw niet alleen een mogelijke oplossing voor het woningtekort, het kan

ook de sociale cohesie versterken door bij het ontwerp rekening te houden met voldoende ontmoetingsplekken. En door juist de lucht in te gaan, gebruiken we minder kostbare grond en blijft er meer ruimte over voor natuur, landbouw en water. Centrale vraag die we onszelf stellen bij nieuwe ontwikkelingen is: wat is de draagkracht van ons gebied en past deze ontwikkeling daarbij of versterkt deze het zelfs?

'Het bruto binnenlands product meet alles, behalve dat wat het leven de moeite waard maakt.'

- Bobby Kennedy, 1968

Gemeenten blijven autonoom

Nergens staat de overheid zo dicht bij de bevolking als in een gemeente. Met een gemeenteraad die de kaders vaststelt waarbinnen het college van burgemeester en wethouders de gemeente bestuurt. En die de wijze waarop het college zijn taken verricht, controleert. Betrokken inwoners die vanuit hun eigen politieke overtuiging een bijdrage leveren aan de leefbaarheid in de gemeente. En waarvoor de gebiedsverkenning zeker nieuwe inzichten zal opleveren. Engbert Jan Ruitenberg is fractievoorzitter van de ChristenUnie in de gemeenteraad van Oldebroek. Daarnaast werkt hij als inspecteur bij het Nederlands Rundvee Stamboek (CRV). Hoe kijkt hij aan tegen de samenwerking binnen Regio Zwolle, de Kop van de Veluwe en de gebiedsverkenning?

Engbert Jan, hoe belangrijk vind jij de samenwerking binnen Regio Zwolle?

‘Die samenwerking is wezenlijk en belangrijk, voor de regio als geheel en voor onze vijf gemeenten. Wij liggen zo dicht tegen Zwolle aan, wat daar gebeurt, heeft hier ook invloed. Regio Zwolle leeft ook bij partijen in de gemeenteraad, al merk ik wel dat er in dit stadium nog veel langs ons heen gaat. Het zijn vooral de bestuurders die vanuit hun rol betrokken en geïnformeerd zijn.’

Als we dan inzoomen op de Kop van de Veluwe: wat vind jij van de bestuurlijke samenwerking tussen deze vijf gemeenten?

‘Dat zie ik als een hernieuwde kans. Er zijn in het verleden op de Noord-Veluwe al verschillende initiatieven geweest, het is goed dat we nu een nieuwe start maken. Ik merk wel dat er nog wat koudwatervrees is: gaat onze zelfstandigheid niet verloren als we samenwerken, zullen de burgers een verdergaande samenwerking wel accepteren? Daar ben ik zelf niet zo bang voor. Het is belangrijk dat we kwaliteit blijven leveren: een goede leefomgeving, goede voorzieningen. Ik geloof in grensontkennend samenwerken en bijvoorbeeld samen de gebiedsverkenning doen. Dat levert een totaalbeeld voor de Kop van de Veluwe op. Met dat als basis kan de verdere besluitvorming binnen een gemeente plaatsvinden, met behoud van autonomie. Ik denk dat we ook moeten uitspreken dat gemeenten autonoom blijven. Ik zie nog een ander voordeel: als Kop van de Veluwe kunnen we samen een veel sterker geluid laten horen binnen Regio Zwolle. We vertegenwoordigen ruim 100.000 inwoners en zijn daarmee een serieuze gesprekspartner.’

Er wordt nu gewerkt aan de gebiedsverkenning, die de Kop van de Veluwe gaat gebruiken als uitgangspunt voor de verstedelijkingsstrategie. Waarom ben je daar enthousiast over?

‘Een tijd geleden was Martijn Dadema (bestuurlijk trekker Bereikbaarheid Regio Zwolle) bij ons in een commissievergadering om uitleg te geven over de verstedelijkingsstrategie. Hij was enthousiast over de voordelen en strategie, voor Regio Zwolle en de gemeenten daarin. De gebiedsverkenning biedt ons kansen, ook vanuit de Regio Deal. De verkenning is een eerste stap en geeft ons een samenhangend overzicht van locaties binnen onze vijf gemeenten waar woningbouw mogelijk is. De woningbouwopgave is belangrijk om de leefbaarheid in onze kernen te behouden en te voorkomen dat jonge mensen hier wegtrekken.’ Engbert Jan merkt op dat de verschillende regio’s binnen Regio Zwolle elkaar goed aanvullen. De stad Zwolle is de belangrijke economische motor, die zorgt voor veel werkgelegenheid. De Kop van de Veluwe biedt een natuurlijke omgeving, waar mensen graag wonen en recreëren. Een mooie omgeving waar zorgvuldig mee omgegaan moet worden.

Welke rol zouden gemeenteraden volgens jou nu moeten spelen in de verstedelijkingsstrategie?

‘Ik denk dat het belangrijk is om gemeenteraadsleden sneller bij het proces te betrekken. Informeren is meer dan alleen informatie opsturen. Het is belangrijk dat ook het hoe en waarom wordt uitgelegd. Ik zit zelf in de klankbordgroep Raadsleden Regio Zwolle, dus hoor veel. Dat geldt niet voor alle raadsleden. Er zou een soort spoorboekje voor

de verstedelijkingsstrategie moeten komen, waarin de stappen voor de komende maanden zijn opgenomen. Zodat raadsleden ook weten wanneer er wat van hun verwacht wordt en gemeenten weten wanneer ze met participatieprojecten kunnen starten. Daar nu al mee beginnen is nog te vroeg.’

‘Ik geloof in grensontkennend samenwerken’

- Engbert Jan Ruitenberg

Opgave 4: Dorpskernen verdichten

Door: Martijn Rauwers, landschapsarchitect GC BV

In de gebiedsverkenning Kop van de Veluwe past het ook om te zoeken naar mogelijkheden om te bouwen in bestaande dorpskernen. Dit doen we met het perspectief op 2040, net zoals alle andere opgaven in de gebiedsverkenning. In de toekomst kijken en bezien wat dan de behoefte is aan woningen. Zo'n tijdspanne hanteren we ook bij de opgave "Transformatie bestaande bedrijventerreinen". In Hattem zien we daar nu een voorbeeld van met bedrijventerrein 't Veen, zie ook het artikel op pagina 34. Deze opgave heeft daar zeker raakvlakken mee, maar verdichten en uitbreiden binnen bestaande dorpskernen gaat over meer dan transformatie. Om projecten voor de middellange termijn te definiëren, is het goed om in de uitwerking van deze gebiedsverkenning al eens met de bril van 2030 en verder naar de Kop van de Veluwe te kijken. Wat betekent verdichten? Kan dat nog nu de vijf gemeenten in de huidige plannen al vol ingezet hebben op het ontwikkelen van binnenstedelijke locaties?

In steden en dorpen met een grote (vroeg-)naoorlogse woningvoorraad speelt het verdichten volop. Vroeg-naoorlogse wijken zijn vaak ruim van opzet, hebben een lage bouwdichtheid en relatief veel openbare ruimte. Uit onderzoek van architectenbureau KAW blijkt dat juist in deze wijken veel ruimte is om woningen bij te bouwen. Inmiddels hebben meer bureaus hier onderzoek naar gedaan, zoals de verdichtingsstudie "Flexwonen" van het atelier van de Rijksbouwmeester. Putten heeft hiervoor als casus gediend. Verdichting kan door te bouwen op verwaarloosde plekken, (bos)plantsoenen en grasvelden tussen bestaande galerijflats. Maar ook door de openbare ruimte compacter, meer divers en gebruiksvriendelijker opnieuw in te richten. Met name de studie Flexwonen biedt inspiratie om op korte termijn pilots te ontwikkelen die de woningnood in kleine kernen te lijf gaan.

Anders denken

Wat relatief eenvoudig te realiseren is, is het splitsen van woningen. Op en aan

de randen van de Veluwe zijn tamelijk veel grote woningen op grote kavels te vinden in ruim opgezette wijken. Zonder het karakter van de wijk te verliezen, leidt een splitsing van villa's in twee woningen er toe dat er mogelijk tientallen woningen bijkomen in de kernen van de Kop van de Veluwe.

Veel tankstations zullen hun functie verliezen. Daarmee komt ruimte vrij. Voor woningbouw?

En stel je voor: het is 2035 en inmiddels zijn er nog maar weinig auto's te vinden op Nederlandse wegen die fossiele brandstoffen gebruiken. Dat betekent dat veel tankstations hun functie verliezen en sluiten. Daarmee komt ruimte

vrij. Voor woningbouw? En zoals de tankstations zijn er wellicht meer functies in bestaand stedelijk gebied die door het veranderen van de samenleving hun relevantie verliezen. De komende jaren wordt duidelijk welke locaties interessant zijn om te transformeren naar woningbouw.

Vraag is of er aan de randen van dorpen ruimte is voor verdichting. Zoals bijvoorbeeld in Heerde richting de bossen van de Veluwe. Geleidelijk dunt het dorp uit en sta je tussen de velden. Mag hier verdicht worden? Of is de dorpsrand juist het behouden waard? Vragen waarop we in de toekomst een antwoord moeten geven.

Ook ruimte reserveren voor bedrijventerreinen

Wolbert Meijer en Mark van de Bunte: schaarse ruimte verdelen

Een duurzaam en (circulair) economisch groeipotentieel, dat is een van de vier NOVI-prioriteiten. “De economie van de toekomst is duurzaam, circulair, kennisintensief en internationaal concurrerend”, zo beschrijft de NOVI de ambities. Wat betekent dit voor de Kop van de Veluwe als we kijken naar de economische ontwikkelingen? Wethouders Wolbert Meijer (Heerde) en Mark van de Bunte (Nunspeet), bestuurlijk trekkers van de Tafel Economie & Bedrijventerreinen, gaan hierover in gesprek.

Brede welvaart belangrijke factor

Meijer begint het gesprek met zijn visie op de algemene economische ontwikkelingen en de samenleving: ‘Als we kijken naar de economie, dan kijken we ook naar de samenleving. Die is aan verandering onderhevig. Van het neoliberale denken maken we een omslag naar een meer coöperatieve samenleving. We bewegen van ik naar wij, van ego naar eco, van het Angelsaksische model naar het Rijnlandse model. Het gaat minder om het nu, ik zie een tendens waarin er meer wordt nagedacht over de komende generaties. We zijn gewend om het BBP (Bruto Binnenlands Product) centraal te stellen. Als dat stijgt, zijn we tevreden. Maar moeten we niet meer waarde hechten aan de factoren waarin de brede welvaart gemeten wordt: gezondheid, veiligheid, sociale cohesie, een groene leefomgeving en natuurlijk ook zaken als werkgelegenheid, arbeidsplaatsen en inkomen.’ (Noot redactie: zie ook artikel op [pagina 44.](#))

Familiebedrijven vormen ruggengraat economie

De vele familiebedrijven die in de Kop van de Veluwe gevestigd zijn, vormen volgens Meijer de ruggengraat van de economie. Zij zijn veelal actief in de maakindustrie én innovatief. ‘Daar zie je het Rijnlandse model terug in de waardering voor het vakmanschap, solidariteit, werken voor de toekomst. Uitgangspunt is dat de nieuwe generaties het werk voort moeten kunnen zetten. Deze bedrijven zijn veel minder met het BBP bezig, maar denken in de begrippen van de brede welvaart.’ Ook Van de Bunte noemt de aanwezigheid van familiebedrijven als sterk punt van de economie in de Kop van de Veluwe. Daar voegt hij de band die bedrijven hebben met de regio aan toe, plus de initiatieven om te komen tot een meer lokaal getinte (circulaire) economie. Meijer noemt in dit verband Warenhuisheerde.nl, een online lokaal winkelplatform. ‘Dit platform draagt bij aan een sterke lokale en duurzame economie. Het maakt onze eigen ondernemers beter vindbaar en laat zien wat er in onze eigen dorp te koop is. Daarmee stimuleren we onze inwoners om hun aankopen in Heerde te doen en zo de lokale economie te steunen.’

Overheid moet leiderschap tonen

In de gebiedsverkenning worden verschillende uitdagingen benoemd, zoals de verdeling van de ruimte voor wonen, werken, recreëren en natuur. Daarbij dwingen de huidige pandemie, de stikstofproblematiek, duurzaamheidsdoelstellingen en de klimaatverandering tot anders denken. Hierbij is het volgens Meijer van belang dat de Rijksoverheid leiderschap toont en aangeeft waar ze naar toe wil

met een duurzame, circulaire economie. Meijer: ‘Daar staat ons nog wel wat te doen. Ik merk dat het bedrijfsleven op een aantal terreinen verder is dan de overheid. Zij worden soms gehinderd in hun innovaties door een achterstand op aanpassingen in de regelgeving. Denk maar aan de bouw van tiny houses of duurzame huizen en het bouwbesluit. Daar zit nog wel eens frictie tussen. Ik vind het dan ook erg belangrijk dat overheid, onderwijs en ondernemers elkaar regelmatig spreken. Dan kom je verder.’

De schaarse ruimte verdelen

De komende jaren staat Regio Zwolle een forse woningbouwopgave te wachten. Noodzakelijk, want er is een tekort aan (betaalbare) huizen. Maar, er wordt in de Kop van de Veluwe ook gesteld dat het aantal banen gelijke tred moet houden met de groei van het aantal inwoners. Hoe kijken beide bestuurders daar naar?

‘We bewegen van ik naar wij en van ego naar eco’

- Wolter Meijer

Van de Bunte: 'Als het aantal woningen toeneemt, dan zullen ook de voorzieningen toenemen. Net zoals de werkgelegenheid. Er zal namelijk ook vraag naar werk zijn. Dat houdt volgens mij in dat als je ruimte reserveert voor woningbouw, je ook ruimte moet reserveren voor bedrijventerreinen.' Meijer sluit zich daarbij aan: 'Alleen nieuwe woningen bouwen, betekent dat je een forensenplaats creëert, zonder samenhang met de omgeving. In het Daily Urban Systeem van Regio Zwolle is de Kop van de Veluwe een van de sterke motoren. Juist omdat we hier wonen en werken combineren, in een gebied waar anderen graag recreëren. En bij dat werken horen ook bedrijventerreinen.'

Bedrijventerreinen: regionaal en lokaal

Naast ruimte voor woningbouw moet er dus ook ruimte gereserveerd worden voor bedrijventerreinen. Of kan er worden ingezet op revitaliseren van bestaande terreinen? Volgens Van de Bunte zal er altijd vraag zijn naar ruimte voor bedrijfsvestiging. 'Ondernemers willen het perspectief hebben dat ze kunnen groeien, daar moet je als overheid op voorsorteren. Daarbij is het goed ervoor te zorgen dat het juiste bedrijf op de juiste plaats zit of komt, rekening houdend met bijvoorbeeld de gewenste en noodzakelijke infrastructuur. Soms zal dit betekenen dat een bedrijf moet verhuizen naar een andere locatie. Waar we in ieder geval naar kijken, zijn de mogelijkheden om bestaande terreinen te verduurzamen, te vergroenen en in te zetten op een circulaire economie.' Zowel Van de Bunte als Meijer vinden het van belang dat ook gekeken wordt naar de ontwikkelingen bij de regionale bedrijventerreinen. Van de Bunte: 'Wat goed is voor de Kop van de Veluwe, is ook goed voor de gemeenten in de Kop. Ik heb liever dat een bedrijf dat niet in Nunspeet terecht kan, bij een van mijn collega's een plaats vindt. Bovendien passen regionale terreinen ook bij de schaalgrootte van onze gemeenten.' Meijer vult aan: 'Door bovengemeentelijk te denken, valt daar nog winst te behalen. Samen met het Noord Veluwe Ondernemers Overleg (NVOO) onderzoeken we de mogelijkheid van een gezamenlijk parkmanagement voor de verschillende bedrijventerreinen. Zodat we projecten kunnen uitwerken op het gebied van het toekomstbestendig maken van deze terreinen. We voorkomen zo dat we vijf keer het wiel uitvinden. Dit willen we als Kop van de Veluwe en NVOO samen regelen, niet als individuele gemeenten. Daarvoor hebben we ondersteuning nodig van andere overheden, bijvoorbeeld met subsidies.' Van de Bunte: 'We willen graag als pilot dienen in onze provincie, zodat we de kracht van samenwerken optimaal benutten.'

De kracht van Regio Zwolle

Regio Zwolle is de vierde economische regio van Nederland. Maar waarmee onderscheidt Regio Zwolle zich volgens Meijer en Van de Bunte nu van andere regio's in het land, zoals Brainport of Foodvalley? Beide heren zijn het erover eens dat een specifieke, gespecialiseerde profilering er niet is. De vraag is echter of de kracht van Regio Zwolle niet de verscheidenheid is. 'De couleur locale vind ik wel onderscheidend,' aldus Van de Bunte. Ook de lichte samenwerking en faciliteiten die vanuit Regio Zwolle beschikbaar zijn noemt hij als pré: 'Het is toch heel krachtig dat een inwoner uit Nunspeet via Upgrade Jezelf kan werken aan omscholing of bijscholing.' Meijer ziet in dit verband de aanwezigheid van familiebedrijven als een sterk punt voor Regio Zwolle. 'Maar, in de gebiedsverkenning van Regio Zwolle mag wat mij betreft de propositie van Regio Zwolle wel aan de orde komen.'

'Ondernemers willen perspectief hebben dat ze kunnen groeien'

- Mark van de Bunte

Opgave 5: Nieuwe woonwijken

Door: Martijn Rauwers, landschapsarchitect GC BV

Het bouwen van woningen buiten bestaande contouren heeft niet direct onze voorkeur. Eerst willen we onderzoeken of we de mogelijkheden in bestaand stedelijk gebied kunnen benutten. Ook verkennen we of vrijkomende agrarische panden geschikt te maken zijn voor een deel van de woningbouwopgave. Waarom denken we dan toch na over nieuwe woonwijken? Op lange termijn houden we rekening met scenario's waarin de vraag naar woningen in het gebied flink zal toenemen. Bijvoorbeeld door de economische groei van Regio Zwolle. Ook verwachten we een grotere stroom mensen vanuit de Randstad richting de Veluwe. Klimaatverandering kan de komende decennia een factor van belang gaan worden in deze verschuiving. De vraag is dan: onder welke condities willen we een nieuwe woonwijk bouwen?

Woonwijken van de toekomst zullen gericht zijn op de hub's (vervoersknooppunten) die ontwikkeld gaan worden. De nabijheid van kwalitatief openbaar vervoer en een goed fietsnetwerk zijn belangrijk om de Kop van de Veluwe bereikbaar te houden en nieuwe inwoners variatie in mobiliteit te bieden. In de Kop zelf ontwikkelen we vier hub's: de treinstations Wezep, 't Harde en Nunspeet en busstation Heerde Zuid. Nieuwe wijken zullen goed bereikbaar moeten zijn vanaf één van deze hub's.

Voorbeeld

Net buiten de Kop van de Veluwe ligt het station Kampen Zuid, op zo'n vier kilometer fietsen van Noordeinde. Ook voor de bewoners van dit deel van het gebied een belangrijke schakel in het OV-netwerk. De trip met de trein naar Zwolle duurt 10 minuten. Vanaf dit station is het een uur naar Amsterdam Centraal. Dezelfde route kost buiten de spits met de auto vijf kwartier. Vlakbij de IJssel bouwt de gemeente Kampen een verbrede superdijk of grote terp

'Rekening houden met scenario's waarin vraag naar woningen flink toeneemt'

Nieuwbouwwijk Elburg

met daarop een nieuw dorp. Vergelijkbaar met de terpen in polder Oosterwolde, die hier al van oudsher liggen, vanwege het bestaande gevaar op overstromingen. Is de ontwikkeling van een superterp bij Noordeinde in de verre toekomst een mogelijkheid om uit te breiden of past dat juist niet in de Kop van de Veluwe? Het is wat ons betreft een onderzoek waard. Al hebben we gemerkt dat het idee van een nieuw dorp niet direct veel sympathie opwekt bij raadsleden.

Kwaliteit voorop

Nieuwe wijken zullen in eerste instantie gericht moeten zijn op bestaande voorzieningen zodat deze ook op peil blijven. Dit is in lijn met de huidige planontwikkelingen: nieuwe wijken of wijkjes verschijnen tegen de bestaande kernen aan. Bij elke vorm van woningbouw die we in het gebied realiseren, staat kwaliteit voorop. Motto van deze gebiedsverkenning is het bestaande landschap versterken en mooier maken. De wijken zullen duurzaam zijn, passend bij het dorp en de groene omgeving van de Kop van de Veluwe. Kunnen we inderdaad gebruik maken van

gebiedseigen materialen? Kunnen we zodoende zorgen voor een reductie van overtollige CO₂ en NO_x? We houden oog voor een goede landschappelijke inpassing. Mogelijk kan de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk noodzakelijke verbeteringen aan het watersysteem integreren. Daarnaast is er inmiddels ruime kennis voorradig om wijken zo in te richten dat ter plekke een grotere biodiversiteit te realiseren valt door samen met ecologen hiervoor een plan te ontwikkelen. Wat is er mooier dan vanaf de eerste dag in de nieuwe wijk gewekt te worden door vele vogels en een egel in je tuin te ontdekken?

Mobiliteit

Door: Mente Bonestroo,
Programmamanager Noord-Veluwe Bereikbaar

Woningbouw en mobiliteit gaan hand in hand. Het één heeft direct effect op het andere. Om die reden hebben we in de Kop van de Veluwe veel aandacht voor de infrastructuur. Die staat al onder druk en zal met de groei van het aantal inwoners verder onder druk komen te staan. Niet alleen ontwikkelingen in de Kop van de Veluwe, maar ook in Zwolle en de gehele regio, hebben sterke invloed op reisbewegingen in ons gebied. Om die reden benoemen wij in deze gebiedsverkenning investeringen die nodig zijn om het gebied vitaal en leefbaar te houden. Investeren in mobiliteit is voor ons randvoorwaardelijk voor de afspraken over de verstedelijkingsambities voor Regio Zwolle.

A28, kwetsbaar knelpunt

De Kop van de Veluwe wordt ontsloten door twee rijkswegen: de A28 en de A50. Overzichtelijk, maar ook kwetsbaar. Temeer daar deze rijkswegen steeds voller worden. Niet alleen door het toenemend personenvervoer, maar vooral ook vanwege de toename van het vrachtverkeer. Dat zal volgens diverse onderzoeken ook in de toekomst blijven toenemen. Hierom blijven wij lobbyen voor maatregelen om de doorstroming op peil te houden en te bevorderen. Dit doen we met alle betrokken partijen, van Amersfoort tot Hoogeveen. In High Five 4, die volledig in het teken staat van bereikbaarheid, zegt Christianne van der Wal, op dat moment nog gedeputeerde van de provincie Gelderland hier het volgende over: 'Wij vinden het belangrijk dat het Rijk werkt aan de verbetering van de doorstroming op de snelweg tussen Zwolle -Kop van de Veluwe - Amersfoort (A28)... De plannen voor extra woningen, zoals benoemd in de verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle en het Ontwikkelbeeld Amersfoort, maken dat we meer aandacht moeten vragen voor de verbindingen tussen deze regio's. Want extra woningen leidt tot extra reizen.'

De aandacht voor de rijkswegen is nodig omdat het onderliggend wegennet niet optimaal is. De huidige busverbindingen zijn beperkt en niet toereikend om de groei van het aantal inwoners op te vangen.

Openbaar vervoer

Belangrijke insteek van de verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle is dat de groei van het aantal woningen c.q. inwoners niet per definitie leidt tot meer asfalt. Om die reden hebben wij in deze gebiedsverkenning locaties en programma's benoemd die bijdragen aan een betere benutting van het openbaar vervoer en de fiets, zie ook het artikel op [pagina 64](#) over de F50. Dit sluit goed aan op het gebiedsprogramma Noord-Veluwe Bereikbaar. Met het realiseren van een betere ov-infrastructuur verwachten wij bij te dragen aan een lagere verkeersdruk. Wij willen hiermee het aantal vervoersbewegingen over een relatief korte reisafstand beperken. Een groot deel van het personenvervoer op de A28 hoort bij het Daily Urban System van Regio Zwolle: mensen die werken in Zwolle en wonen in de plaatsen daaromheen. Investeren in mobiliteit benaderen wij op basis van de lagenbenadering die in deze gebiedsverkenning wordt benoemd, zie pagina 20. De netwerken van gemotoriseerd verkeer, openbaar vervoer en fiets kunnen in lagen worden gezet en gecombineerd met ruimtelijke ontwikkelingen. Hierdoor krijgen we een goed beeld van de tekorten en de wensen.

Hubs

De Kop van de Veluwe wil investeren in hubs. Dat zijn overstaplocaties waar mensen snel en eenvoudig hun auto parkeren en verder reizen met andere modaliteiten, zoals bus, trein of fiets. Hiervoor hebben we medewerking en support nodig van diverse partijen. Eén ervan is ProRail. Directeur Dorothé Wennekendonk van ProRail Noord-Oost reageerde in High Five 4 onlangs op de vraag of frequentieverhoging van treinen op de Veluwelijn kansrijk is. Op het traject Amersfoort – Zwolle is volgens haar nu geen ruimte om extra spitsreinen te laten rijden. Dat heeft te maken met passeermogelijkheden, waarbij een Intercity een Sprinter passeert. Op het traject 't Harde – Zwolle zijn er misschien wel mogelijkheden voor een soort pendeldienst. Maar dit moet eerst worden onderzocht.

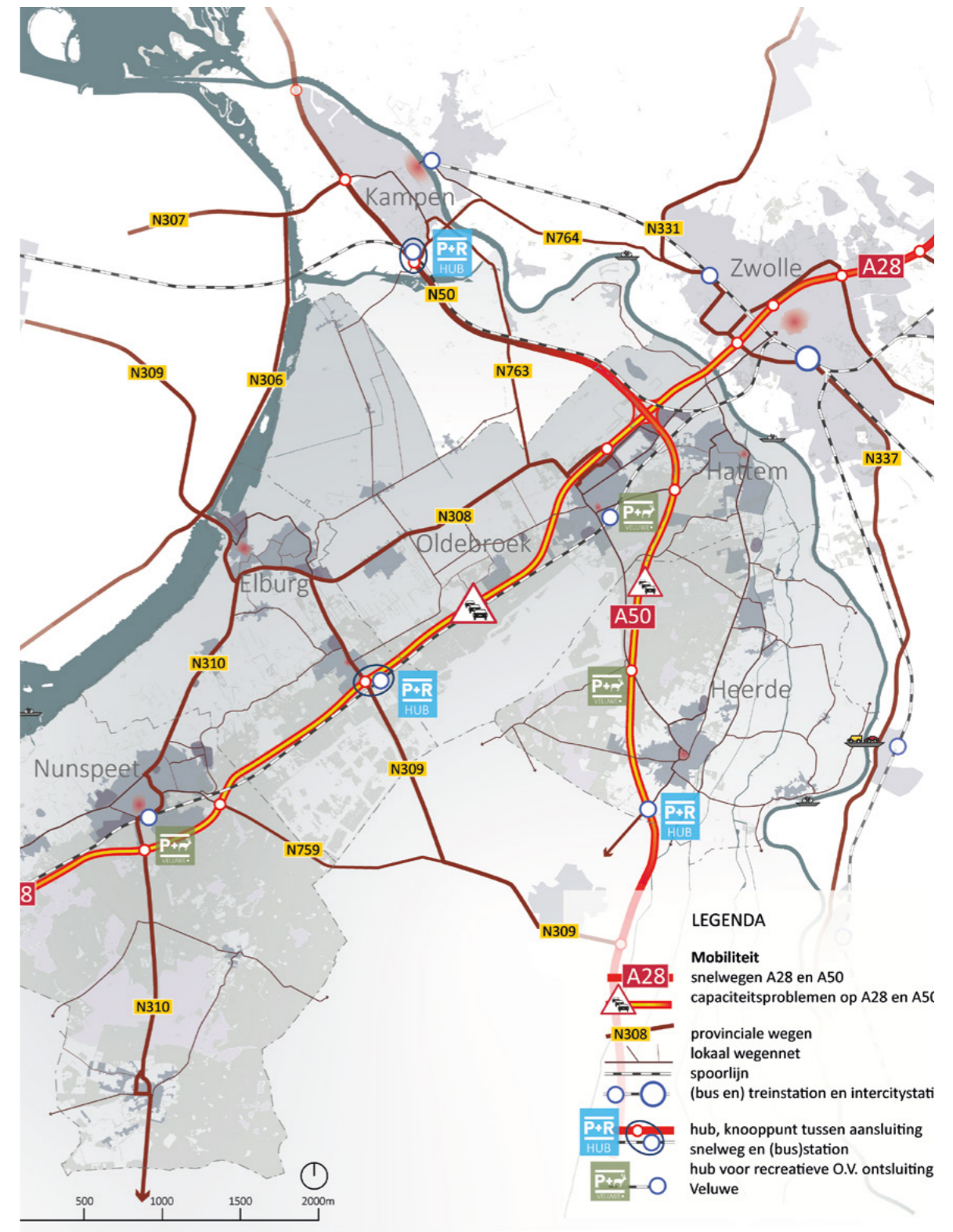
Een van de opgaven waar we al mee aan de slag zijn is ontwikkeling van de hub 't Harde. Onze ambitie is dat deze hub over 10 jaar in werking is en functioneert als een echt mobiliteitspunt voor Regio Zwolle. Met een spitsrein vanaf Harderwijk. Met automobilisten die hier parkeren en dan met andere vormen van vervoer verder gaan. Gedeputeerde Van der Wal is enthousiast over hubs: 'Het ontwikkelen van regionale hubs, en ook stadsrand en stedelijke hubs, draagt bij aan het benutten van slimme en schone reismogelijkheden. In het geval van de Kop van de Veluwe kunnen we daarmee de druk op de A28 verminderen.' Ook Wennekendonk ziet mogelijkheden: 'De ligging vlak bij de A28 en de ruimte om station 't Harde zijn wat mij betreft wel sterke punten.'

Fietsen

Een ander programma waar we veel energie in steken, is het doortrekken van de F50, de snelfietsroute tussen Apeldoorn en Zwolle en de F28, de route tussen Amersfoort en Zwolle. De aanleg hiervan heeft veel voeten in aarde, onder andere vanwege de forse kosten. Deze gebiedsverkenning moet een extra impuls vormen om de route te realiseren. Hij is essentieel gelet op de hierboven geschetste knelpunten. Dat onderschrijft ook Martijn Dadeema, bestuurlijk trekker Bereikbaarheid Regio Zwolle: 'We vinden allemaal dat de fiets een erg belangrijk vervoermiddel is. Meer fietsgebruik draagt bij aan vermindering van de verkeersdruk op de weg. Regio Zwolle is dan ook actief betrokken bij het onderzoek naar de mogelijkheden en de investering die de F50 vraagt. Dat doen wij samen met beide provincies en gemeenten langs de route.' Nu niet investeren veroorzaakt onherroepelijk problemen op middellange en lange termijn. Door het aanleggen van snelfietsroutes en doorfietsroutes willen we het gebruik van de fiets stimuleren. Christianne van der Wal zegt hierover: 'Deze F50 past goed in onze visie. Want naast de bouwsteen hubs is een andere bouwsteen het stimuleren van fietsgebruik op korte afstanden. En daar passen dus ook hoogwaardige fietsroutes in. Deze dragen daarnaast ook nog bij aan gezondheid, klimaat en leefomgeving.' Yasmin Cegerek, wethouder van de gemeente Heerde, sluit zich hier bij aan: 'Daarbij vind ik dat we goed moeten kijken naar de wijze waarop we investeren in bereikbaarheid: rekening houdend met het groene karakter van onze regio. De kwaliteit van de natuur staat onder druk, maar natuurherstel is mogelijk in combinatie met een goede bereikbaarheid en de woonopgave waar we voor staan. Bereikbaarheid moeten we koppelen aan gezond leven en meer bewegen.'

De vierde editie van High Five, het magazine van de Kop van de Veluwe, staat geheel in het teken van bereikbaarheid. Het volledige magazine kun je [hier](#) lezen.

Opgave 6: Bouwen rond stations

Door: Fenrike Veenliet, beleidsmedewerker volkshuisvesting gemeente Elburg

Om te voorkomen dat woningbouw leidt tot toename van de mobiliteit, zoeken we in de gebiedsverkenning ook naar mogelijke woonlocaties nabij een knooppunt van openbaar vervoer. Dat doen we omdat wonen nabij een OV-knooppunt aantrekkelijk is: werk en opleiding zijn relatief makkelijk te bereiken. Bovendien voorkomt woningbouw op deze plaatsen extra druk op (snel)wegen en reduceert het lokale verkeersstromen. Daarnaast is er minder parkeerruimte nodig. Dat levert dan weer meer ruimte op voor andere functies, zoals bijvoorbeeld groenvoorzieningen. Van de gemeenten binnen de Kop van de Veluwe beschikken vier kernen over een OV-knooppunt. We geven hier een eerste korte analyse van deze locaties.

Station Nunspeet

De stationsomgeving van Nunspeet krijgt een facelift. De huidige spoorwegovergang maakt plaats voor twee afzonderlijke tunnels. Eén voor gemotoriseerd verkeer en één voor langzaam verkeer. Dat is tevens een toegang tot het perron. De rechtstreekse verbinding met het station is van grote waarde. Daarmee vervalt een gevaarlijke overweg en verbetert de fysieke leefomgeving. De verbinding zorgt voor een perfecte aansluiting van

het openbaar vervoer met het dorp en het Veluwe Transferium. Aan de noordzijde wordt de 'sfeer van de Veluwe' met het stationsplein doorgetrokken naar het dorp. In de stationsomgeving zijn al woningen gebouwd. Ook komend jaar zal hier gebouwd worden.

Station Wezep

Dit treinstation ligt op zeven minuten reistijd van station Zwolle. Het heeft veel potentie voor forenzen die wonen in Wezep en andere delen van de gemeente Oldebroek. Door de gunstige ligging tussen de A28 en de A50 is een regionale functie denkbaar. Het station ligt op enkele minuten reisafstand van bedrijventerrein H2O. Zowel aan de zuidoostzijde als aan de noordwestkant van het spoor is ruimte voor woningbouw.

Station 't Harde

Deze locatie is aangewezen als hub en maakt onderdeel uit van het programma Noord-Veluwe Bereikbaar. De locatie biedt goede mogelijkheden om de overstap van de auto naar de trein en andere vormen van vervoer te faciliteren. Het station is goed zichtbaar én bereikbaar vanaf de A28. Door diverse partijen, waaronder de gemeente, NS, provincie Gelderland, Defensie en ProRail wordt momenteel gewerkt aan een handelingsperspectief. Met onze gebiedsverkenning willen we de ontwikkeling van de locatie

verbreden door te onderzoeken of er in de nabijheid van deze hub ook woningbouw kan worden gerealiseerd. We beseffen dat er veel belemmeringen zijn. Het station ligt tegen een Natura 2000 gebied aan en wordt intensief gebruikt door de legerbasis die direct aan het station grenst. Maar we zien ook kansen. Die willen we serieus onderzoeken. We zien mogelijkheden voor hoogbouw in de nabijheid van het station. Woningen bieden hier een prachtig uitzicht over de groene landschappen richting de Randmeren (naar het westen) en over de Veluwe (naar het oosten). Binnen een afstand van vijf kilometer liggen diverse mogelijkheden voor woningbouw.

Transferium Heerde-Zuid

De Veluwelijn (bus) die Apeldoorn en Zwolle verbindt, heeft hier een halte. Ook zijn hier carpoolplaatsen. Het transferium ligt vlakbij de op- en afrit van de

Woningen bieden hier een prachtig uitzicht over de groene landschappen richting Randmeren

A50 richting Apeldoorn en Zwolle en bevindt zich aan de rand van Heerde, richting Epe. Wat opvalt is dat Natura 2000 hier geen belemmering vormt voor woningbouw. Daarnaast heeft deze locatie een goede ontsluiting naar de A50 richting Zwolle en Apeldoorn. Nog een belangrijk punt: er is veel ruimte.

Inspiratie

Kijken we voor inspiratie even verder op de Veluwe, dan komen we bij het nieuwe station Ede-Wageningen. Hier

worden oude fabrieks- en kazerneterreinen getransformeerd naar woon- en werklocaties. De maat en schaal is hier weliswaar een slag groter dan het geval is in de Kop van de Veluwe, maar een aantal omgevingsfactoren is hier hetzelfde. De woningbouwlocaties liggen naast de Veluwse bossen (Natura 2000) en het station. Door compact en wat hoger te bouwen dan gemiddeld, is het mogelijk betaalbare woningen te realiseren. Dit gebouw van MIX architectuur B.V. uit Ede bevat ruim 200 sociale woningen.

Door compact en wat hoger te bouwen is het mogelijk betaalbare woningen te realiseren

Architect: MIX architectuur B.V., Ede

Werken aan gebiedsverkenningen

Door: Martijn Rauwers, landschapsarchitect bij GC BV

Een gebied verkennen doen we al sinds we in staat zijn te jagen en verzamelen. Waar is het veilig? Waar vind ik eten en word ik niet opgegeten? Waar vind ik schoon drinkwater, zonder te verdrinken als er teveel water is? Voel ik me op mijn gemak met mijn burens? En is alles wat ik nodig heb bereikbaar? Hoe oud deze vragen ook zijn, ze blijven actueel. Helemaal nu we aanvoelen dat het weer niet meer is zoals vroeger. Dezelfde vragen, maar dan net iets anders verwoord, lees je terug in de NOVI en menige omgevingsvisie. Zijn die vragen goed te beantwoorden, heb je eten, ben je veilig en zit je droog en warm, dan is het stressniveau bij mensen laag. Ze genieten dan van de mooie dingen om hen heen: natuur, recreatie of cultuur. Op en om de Veluwe is dat goed op orde: de scores in staatjes over levensgeluk en leefbaarheid zijn hier al jaren hoog.

Het Ganges rivierstelsel in India is ernstig vervuild, hoe kan het ook anders?

Veldbezoek aan helofytenfilter met Dr. Umar Saif

Vragen stellen

Het is onderdeel van mijn werk om een gebied te verkennen. Samen met mijn collega's stellen we ogenschijnlijk simpele vragen steeds weer. Niet alleen hier op de Veluwe, maar ook verder weg. Met de start van de gebiedsverkenning Kop van de Veluwe startte voor mij ook de begeleiding van een Ethiopisch team van planologen en stedenbouwkundigen. Ik help hen om een gebiedsverkenning en een visie te maken voor een gebied dat enige gelijkenissen vertoont met de Kop van de Veluwe. Licht heuvelachtig, met droge en natte gebieden en kwetsbare natuur langs de oevers van een heel groot meer. Door het economisch succes van een nabijgelegen stad, waar onder andere Nederlandse tuinders aan de slag gingen, begonnen eeuwenoude gehuchten verderop ook ineens te groeien. In minder succesvolle streken ging het verhaal rond dat er langs de randen van het meer werk en bestaanszekerheid voor het gezin te vinden was. Voor heel veel mensen ontstond zo voor het eerst de mogelijkheid geld te verdienen. En voor deze plotse bevolkingsgroei is ook daar een plan nodig. Wat wordt daar de verstedelijkingsstrategie?

Bereikbaarheid is ook in Ethiopië belangrijk

Door de pandemie werd het voor mij een begeleiding online, hopen dat wat Google Maps laat zien, ook klopt met de fysieke werkelijkheid ter plaatse. Filmpjes en foto's moesten het uitwijzen. Het mooie is dat ook in Ethiopië de gebiedsverkenning eind dit jaar klaar is. En ondanks de oorlogsspanningen in het gebied, staat volgend jaar het bestuurlijk overleg al in de agenda's van gemeente- en provinciebestuurders. De visie wordt dan vertaald naar concrete eerste opgaven, net zoals in de Kop van de Veluwe.

Matrixborden bediend vanuit India

Voordat ik met mijn gezin weer terugkeerde naar de Veluwe, woonden we in Bangalore (India). Hier leek bereikbaarheid opgegeven te zijn. Volgens de Nederlandse ambassadeur ter plaatse, worden juist vanuit deze vastgelopen IT-stad de matrixborden boven bijvoorbeeld onze A28 en A50 aangestuurd. Is er hier weer file dan bepaalt daar iemand de geschikte snelheid. Ook in Bangalore zijn de NOVI-prioriteiten van levensbelang. Bodem, water en biodiversiteit staan onder grote druk doordat deze meest dynamische stad van Azië zo hard groeit. Ook hier worden de grenzen van groei bereikt. Niet door stijgend water, maar door een steeds verder wegzakkend grondwaterpeil. De stad droogt op. Er zijn plannen om de stad in zijn geheel te verplaatsen, op zoek naar water. Iets wat in Nederland ook begint te dagen: misschien moeten we ook hier wel hele dorpen en steden verplaatsen naar hoger en droger land. De kernen van de Kop van de Veluwe zijn veilig en nog omringd door het vele groen en grote landschappen. Ondanks de druk door verstedelijking in het volle Nederland én ook in Regio Zwolle, functioneren ecosystemen nog. Zolang dat het geval is en er ruimte is voor jong en oud om het levensgeluk in de Kop van de Veluwe te blijven vinden, kan dit gebied duurzaam verstedelijken en bijdragen aan het succes van Regio Zwolle. Het gebied verkennend kom ik tot de slotsom dat dit uitstekend te doen is in de Kop.

Hoe kunnen we de Ganges schoonkrijgen? Wat staat er op deze kaart?

Opgave 7: De F50, doorfietsen tussen Epe en Zwolle

Door: Jacco Schuurman, senior adviseur Infra gemeente Heerde

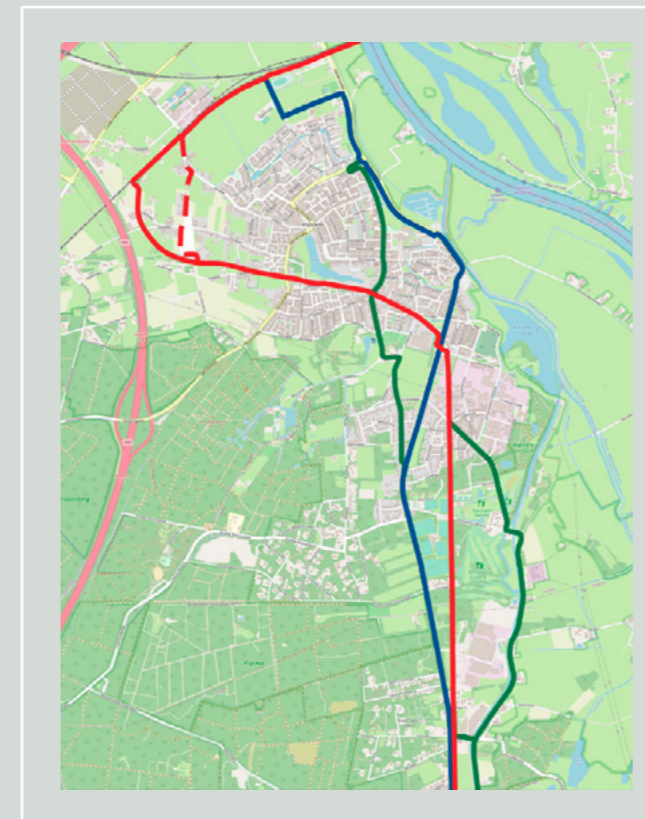
Wij zien dat ook in de Kop van de Veluwe fietsen steeds populairder wordt. Bovendien neemt de afstand waarover gefietst wordt toe. Dit is te danken aan de opkomst van de elektrische fiets. Wij vermoeden dat het actiever gebruik van de fiets ook te maken heeft met de persoonlijke en maatschappelijke aandacht voor gezondheid, milieu en klimaat (duurzaamheid). Omdat meer fietsgebruik een positieve invloed heeft op de luchtkwaliteit en de druk op de autowegen vermindert, willen wij fietsen een prominente plaats geven in het mobiliteitsprogramma van de Kop van de Veluwe.

Route

De route tussen Epe en Zwolle, onderdeel van de fietsroute F50 tussen Apeldoorn en Zwolle, krijgt onze prioriteit. Van oudsher zijn de verbindingen Epe-Heerde en Hattem-Zwolle geschikte fietsafstanden. Maar ook het fietsgebruik tussen Hattem en Heerde groeit. Alle aanleiding om na te denken over een hoogwaardige fietsroute tussen Epe en Zwolle. Een route die aansluit op de route Epe-Apeldoorn, waar een voorlopig ontwerp voor wordt opgesteld.

Aanleiding

In zowel Regio Zwolle als in de Cleantech Regio wordt gewerkt aan hoogwaardige fietsroutes ter stimulering van het fietsgebruik. De F50 gaat de netwerken van beide regio's verbinden. De samenwerkende overheden willen de mogelijkheden hiervoor nader verkennen met een routekeuze en onderbouwing. Het project is een samenwerking van de vier gemeenten (Epe, Hattem, Heerde en Zwolle), de provincies Gelderland en Overijssel, de Fietsersbond en twee regio's (Cleantech Regio en Regio Zwolle). Een frequente onderlinge afstemming is essentieel om het draagvlak en de samenwerking tussen deze partijen te behouden en te vergroten.

Doel verkenning

Het doel van de verkenning is om te komen tot één logische keuze voor één tracé van de hoogwaardige fietsroute tussen Epe en Zwolle. De verkenning moet antwoord geven op een drie vragen:

- » Welke fysieke en ruimtelijke knelpunten spelen er op de verschillende varianten?
- » Welke principeoplossingen hebben de voorkeur om de route te laten voldoen aan de provinciale Gelderse en Overijsselse richtlijnen voor snelle fietsroutes?
- » Wat zijn de kosten op basis van een heldere systematiek die voor alle routes gelijk is?

Er lijken op voorhand twee routevarianten aan de orde: de dorpenroute en de route over de voormalige spoorbaan. Beide routes starten bij de Kweekweg in Epe en eindigen op de binnenring van Zwolle. Daarnaast is er voor een deel van de route ook een alternatief langs het Apeldoorns Kanaal en zijn er binnen de kernen Epe, Heerde en Hattem verschillende alternatieve tracés. De afbeelding bij dit artikel geeft een indruk van de verschillende varianten die bekeken worden.

Procestrekker

De gemeente Epe, Heerde en Hattem hebben aan de provincie Gelderland gevraagd het gezamenlijke proces van de verkenning van de hoogwaardige fietsroute Epe-Zwolle te trekken. Dit verzoek is afgestemd met de gemeente Zwolle en de provincie Overijssel. Beiden steunen het voorliggend voorstel volledig. Alle partijen zijn bereid om in het ontwerpproces, een inhoudelijke en nader te bepalen financiële bijdrage te leveren en stellen vanuit de organisaties capaciteit beschikbaar voor de op te zetten project- en stuurgroep. De eerste resultaten worden eind 2022 verwacht.

En nu verder, het vervolg op de gebiedsverkenning

Door: Arnoud Leerling, programmaregisseur Kop van de Veluwe

Deze gebiedsverkenning is geschreven als basis voor de woningbouwopgaven van de gemeenten in de Kop van de Veluwe. Omdat we beseffen dat deze opgaven alleen ontwikkeld kunnen worden in samenhang met diverse andere gebiedsopgaven, hebben we een integrale gebiedsverkenning gemaakt. Deze is in feite de basis voor een nieuwe manier van werken: gebiedsgericht en integraal. We zullen de komende tijd gaan experimenteren met deze aanpak en ondervinden hoe we hierin grens ontkennd kunnen samenwerken. De gebiedsverkenning krijgt in de komende maanden een vervolg in een nieuwe investeringsagenda van de Kop van de Veluwe. De eerste agenda werd gemaakt als aftrap van de samenwerking in de Kop van de Veluwe. De tweede zal gebruikt worden als agenda voor de samenwerking tussen de nieuwe colleges die in het voorjaar van 2022 zullen worden gevormd. We gaan met elkaar de opgaven formuleren en concretiseren. Parallel gebruiken we de gebiedsverkenning als leidraad in de gesprekken binnen Regio Zwolle over de verstedelijkingsstrategie. Deze gebiedsverkenning, die we samen met Waterschap Vallei en Veluwe en provincie Gelderland hebben opgesteld, vormt de basis voor onze bijdrage aan de woningbouwopgave van Regio Zwolle.

Opgaven en programma's

In de gebiedsverkenning staan we stil bij enkele opgaven. Denk aan woningbouw, energietransitie, de stikstofproblematiek en de ontwikkeling van bedrijventerreinen. Deze opgaven werken we langs de lijnen van de NOVI-principes verder uit in de Investeringsagenda 2.0. We passen onze bestuurlijke structuur aan, zodat we optimaal en efficiënt grensontkennd kunnen samenwerken aan deze opgaven, bijvoorbeeld in programma's.

Gebiedsgerichte aanpak

Met een gebiedsgerichte aanpak geven we de samenhang van opgaven vorm en inhoud. Als we bijvoorbeeld in een gebied kijken naar de mogelijkheden van woningbouw in vrijkomende agrarische bebouwing, nemen we daarbij ook het mobiliteitsvraagstuk en de stikstofproblematiek mee.

Pilots en projecten

In de gebiedsverkenning presenteren we onder de noemer 'Opgaven' ideeën voor het realiseren van nieuwe woningen. Na de concretisering van de opgaven wer-

ken we deze ideeën uit in pilots. We kijken of de ambities te realiseren zijn en kunnen rekenen op steun en waardering van burgers. We werken in een gebiedsgerichte aanpak vijf pilots uit: erfdeling (benutten vrijkomende agrarische bebouwing), hoogbouw, woningbouw bij stations (hubs), transformatie (bedrijven) terreinen en verdichten dorpskernen. Deze pilots beoordelen we binnen een jaar. Daarna besluiten we of we ze gaan vertalen in concrete projecten.

Die opgaven die geschikt zijn voor uitvoering, benoemen we tot projecten. Concrete opgaven die leiden tot aantoonbare resultaten. Hierbij werken we zoveel mogelijk grensontkennd. Projectteams worden gevormd door adviseurs uit verschillende gemeenten, de provincie en het waterschap. We zullen ook een beroep doen op expertise van mensen buiten onze gemeenten. Tegelijk willen we ervoor zorgen dat projecten zoveel mogelijk worden ingebed in de gemeentelijke organisaties, waardoor de kennis behouden blijft voor de gemeenten.

Van gebiedsverkenning naar investeringsagenda

VAN GEBIEDSVKERKENNING NAAR

INVESTERINGSAGENDA

2.0

GEBIEDSVKERKENNING

- 1 Uitwerking van verkenning naar visie wonen, werken en mobiliteit
- 2 Bestuurlijk vastleggen nieuwe thema's in beleid: klimaat, water, NH3, NOVI-prioriteiten
- 3 Bebouwde kom en landelijk gebied; zie opgave transformatie boerderijen
- 4 Verder benoemen van de opgaven: sectoraal of juist gebiedsgericht; afweging maken

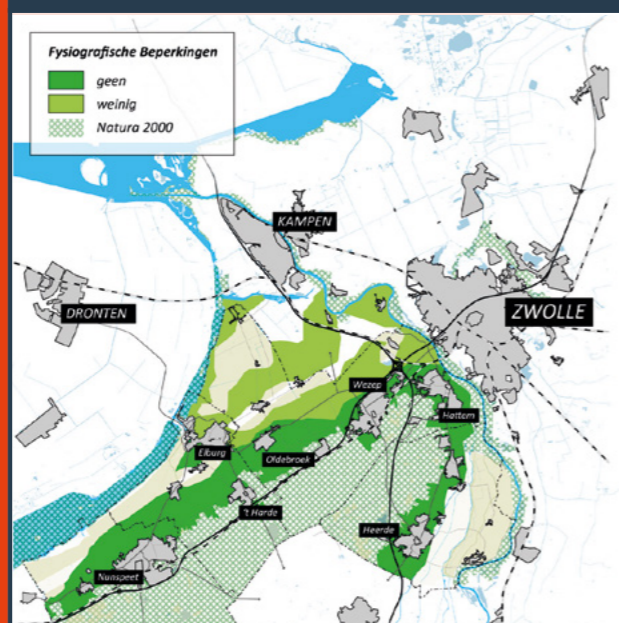
WONINGBOUW WAAR IS RUIMTE?

hoe?

waar?

wanneer?

Houden we rekening met de Natura 2000 gebieden dan blijft het donkergroene deel over als gebied dat veilig is om te verstedelijken vanuit "fysiografisch" oogpunt. Met mogelijk enkele aanpassingen zou dit ook op de zandrug van Elburg en Oosterwolde kunnen. Dat neemt niet weg dat grote delen van dit donkergroene gebied weer afvallen doordat ze andere waarden bevatten die verdere verstedelijking niet toelaten, zie het artikel 'Is er ruimte voor woningbouw op de langere termijn?'

THEMA'S die een rol spelen

KLIMAAT
bodem, water, atmosfeer, biodiversiteit

WONINGBOUW EN...
mobiliteit, economische ontwikkeling

BREDE WELVAART
voorzieningen, ontwikkeling sociale samenhang

5 PILOTS

ACTOREN KOP VAN DE VELUWE

GEMEENTE

- programma's gezamenlijk uitvoeren
- pilots realiseren
- financiering vinden voor projecten

PROVINCIE

- korte termijn beleid (2025)
- samenwerking stimuleren tussen gemeenten en met provincie, Regio Zwolle en Rijk uitwerken gebiedsopgave
- aansturen op integrale agenda's

WATERSCHAP

- integrale visie op klimaat en water
- bodem en water als basis
- kennis en expertise inzetten

RIJK

- support in kennis (experts)
- financiële middelen (infrastructuur)
- complexe opgaven (uitwissel natuurgebieden)

REGIO ZWOLLE

- ruimte bieden aan decentrale programma's
- investeren in gebiedsoverschrijdende opgaven
- gesprekspartner publieke instellingen, zoals NS, ProRail en Rijkswaterstaat

WELKE ROL KUNNEN ZIJ SPELEN?

INVESTERINGSAGENDA

2.0

De investeringsagenda 2.0 gaat verder waar de gebiedsverkenning stopt. Organisatie, financiering en inhoud komen aan bod in een gezamenlijke strategie die de komende maanden wordt uitgewerkt en vertaald naar programma's, pilots en projecten voor de gehele Kop van de Veluwe. Daarmee wil de Kop van de Veluwe een bijdrage leveren aan Regio Zwolle.

Wat levert het op?

1. Meer woningen voor diverse doelgroepen
2. Betere bereikbaarheid van het gebied
3. Investerings in brede welvaart
4. Hogere kwaliteit leefomgeving
5. Klimaatbestendig gebied

**Kop van de Veluwe,
investeren in een
mooie leefomgeving**

Gemeente Heerde

provincie
Gelderland

Meer weten? Kijk op:
www.regiozvolle.info/kopvandeveluwe